

Kanton Zürich
Bildungsdirektion
Volkschulamt

Mācību pamatprogramma bērniem (dzimtā valoda un kultūra)

Ar paskaidrojumiem par nodarbību
noteikumiem

Saturs

1 Mācību pamatprogrammas mērķis	4
2 Jēdziens un pamati	6
3 Izpratne par mācībām un nodarbībām	9
4 Nodaļa «Valodas»	12
5 Nodaļa «Daba, cilvēks, sabiedrība»	16
6 Par nodarbībām atsevišķos ciklos	22
7 Glosārijs	24
8 Pielikumi	28

Impressum

Izdevēja

Cīrihes kantona Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion Kanton Zürich), Izglītības iestāžu pārvalde (Volksschulamt)

Izstrādāts kopā ar dzimtās valodas un kultūras nodarbību kompetentajām iestādēm

Zinātniskie konsultanti Dr. Ursula Ritzau, PH FHNW, un Prof. em. Dr. Dr. Basil Schader, PHZH

Dizains

raschle & partner,
raschlepartner.ch

Kontakts

Izglītības iestāžu pārvalde (Volksschulamt), Īpašās atbalsta programmas sektors
Starpkultūru pedagoģija
Walchestrasse 21, 8090 Cīrihe (Zürich)
+41 43 259 53 61
ikp@vsa.zh.ch | www.zh.ch/hsk

**Kanton Zürich
Gemeinnütziger Fonds**

Finanzielle Unterstützung durch den gemeinnützigen Fonds des Kantons Zürich

**Pilnībā pārstrādāts 2023.
gada 4. izdevums**

© Bildungsdirektion Kanton Zürich

Ievads

Viens no skolu galvenajiem uzdevumiem ir *daudzvalodu* un *transkulturālo* kompetenču attīstīšana. Tas ir arī dzimtās valodas un kultūras nodarbību mērķis, kas papildina pamatskolas (Volksschule) programmu. Šīs programmas ietvaros *divās vai vairākās valodās runājoši* bērni un jaunieši paplašina savas *dzimtās valodas* zināšanas. Papildus viņi gūst zināšanas par savu pašreizējo *dzīves kontekstu* un par savām dzimtajām kultūrām. Cīrihes kantonā dzimtās valoda un kultūras nodarbības piedāvā: bērnu vecāku *izcelsmes valstis* un privātās atbildīgās iestādes. Tās jau vairāk nekā piecdesmit gadus saņem saturisko un administratīvo atbalstu no Izglītības pārvaldes (Bildungsdirektion) puses.

Cīrihes kantona Izglītības iestāžu pārvalde (Volksschulamt) kopā ar dzimtās valoda un kultūras nodarbību piedāvātājiem un citiem ekspertiem 2011. gadā izstrādāja mācību pamatprogrammu, kas tiek izmantota arī daudzos citos vācu valodā runājošajos Šveices kantonos. Mērķis bija vienoties par dažādo piedāvātāju kopējo plānu un saskaņot to ar pamatskolas (Volksschule) mācību programmu. Šīs mācību pamatprogrammas pārstrādātais variants ir ticis izstrādāts saskaņā ar pēdējam izmaiņām izglītības politikā un piemērots pamatskolu (Volksschule) mācību plānam Lehrplan 21. Papildus šajā publikācijā ir veikti vairāki saturiski un formāli uzlabojumi, kas veikti kopā ar dzimtās valoda un kultūras nodarbību mācītājiem, koordinācijas personām un citiem ekspertiem.

Par šīs publikācijas uzbūvi

Mācību pamatprogramma ir izstrādāta atbilstoši pamatskolu (Volksschule) mācību plānam Lehrplan 21. Tādēļ daži mācību plāna Lehrplan 21 teksta fragmenti šajā publikācijā ir tikuši pārņemti tiešā vai nedaudz izmainītā veidā. 1. nodaļā ir aprakstīts mācību pamatprogrammas mērķis un sniegts pārskats par dzimtās valoda un kultūras nodarbību vēsturi no iesākumiem līdz mūsdienām. 2. nodaļā ir aprakstīti programmas pamati un 3. nodaļā zināšanu apguves un mācību satura izpratne. 4. un 5. nodaļā tiek sniegts pārskats par divām tēmām «Valodas» un «Daba, cilvēks, sabiedrība». Vispirms tajā ir izklāstīta abu nodaļu nozīme, tad attiecīgās kompetences jomas un tām atbilstošās kompetences. Papildus tam, attiecīgo kompetenču attīstīšanas metodes ir atstātas dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācītājiem un iestāžu ziņā. Tādēļ 6. nodaļā tiek ieskicēts tikai atsevišķo ciklu vispārīgais koncepts.

Glosārijs (7. nodaļa) lielākoties ir pārņemts no līdzšinējās mācību pamatprogrammas glosārija. Saskaņā ar Šveices kantonu Izglītības direktoru konferenci, (EDK) publikācijā «Dzimtās valoda un kultūras nodarbības» veiktas dažas izmaiņas (Anja Giudici, Regina Bühlmann 2014). Glosārijā ir paskaidroti visi termini, kas šajā tekstā ir marķēti ar *slīprakstu*. Svarīgākās ir sekojošās definīcijas: Lielākajai daļai bērnu dzimtās valoda un kultūras nodarbību programmā mācītā valoda ir viņu *pirmā valoda*, bet dažiem bērniem tā ir arī *otrā valoda*. Šeit aprakstītajā mācību programmā dzimtās valodas un kultūras nodarbībās mācītā valoda tiek apzīmēta kā *dzimtā valoda*.

Pielikumā (8. nodaļa) ir sniegts juridisko pamatu pārskats par Cīrihes kantonā piedāvātajām dzimtās valodas un kultūras nodarbībām, kā arī Izglītības iestāžu pārvaldes (Volksschulamt) norādes par to īstenošanu. Papildus pielikumā katram atsevišķajam līmenim dots pārskats par iespējamām tēmām, kā arī norādīts tekstā minētais literatūras avots.

1 mācību pamatprogrammas mērķis

Šī mācību pamatprogramma vadās pēc *divvalodīgu vai vairākvalodīgu* bērnu vajadzībām un atbilst mācību plānam Lehrplan 21. Lietošanas mērķis ir trīskāršs:

Pirmkārt, balstoties uz mācību pamatprogrammas plānu, kompetentās dzimtās valodas un kultūras iestādes tālāk pašas var izveidot savus mācību plānus un saskaņot tos ar Lehrplan 21. Sākotnējās pozīcijas ir atšķirīgas: iestādes, kuras savu nodarbību piedāvājumu sastāda no jauna, to var izmantot kā vadlīniju savu mācību plānu izstrādei. Turpretī valsts nodibinātām iestādēm parasti jau ir savi mācību plāni, kurus ir sastādījušas attiecīgo *izcelsmes valstu* Izglītības ministrijas. Nepieciešamības gadījumā tās tad savu mācību plānu saturu piemēro tiktāl, lai tie atbilstu dzimtās valodas un kultūras mācību pamatprogrammas plāna mācību programmas mērķiem un saturam, un nav pretrunā ar tiem. Katram nodibinājumam ir iespēja pašam izvērtēt, kādu nozīmi tas piešķirs mācību pamatprogrammas atsevišķajām kompetencēm un nodaļām, atkarībā no bērnu vajadzībām un tajās pastāvošajiem priekšnoteikumiem. Tā kā nodarbībām paredzētais laiks ir tikai divas līdz četras mācību stundas nedēļā un mācību grupās ir dažāda vecuma un spēju bērni, tad neizbēgami ir jānosaka savas prioritātes.

Otrkārt, lai izskatītu dzimtās valodas un kultūras nodarbību organizācijas sākotnējo pieteikumu, izglītības pārvalde (Bildungsdirektion) balstās uz mācību programmas pamatu. Atzīti tiek tikai to dzimtās valodas un kultūras iestāžu kursi, kuru mācību plāni un nodarbības atbilst mācību programmas pamatam. Ja pastāv izcelsmes valsts sastādīts mācību plāns, ir jāpamato, kā tas atbilst dzimtās valodas un kultūras mācību programmas plānam, un kādas ir iespējas novērst iespējamās neatbilstības. Šī atzīšanas procesa rezultātā dzimtās valodas un kultūras kursu piedāvātāji uzņemas saistības, kas saistītas ar šeit aprakstītā mācību pamatprogrammas izpildi. Tas nosaka ietvaru, kura robežās tie var izveidot savu mācību plānu ar saviem specifiskajiem mērķiem un kursu saturu savām nodarbībām.

Treškārt, mācību pamatprogramma ir vadlīnija, pēc kuras vadīties visām šajā programmā iesaistītajām pusēm: Tas ir kopīgs pamats visām kompetentajām iestādēm, dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācītspēkiem, vietējām un kantonu iestādēm, kā arī izglītības iestādēm. Tajā ir noteikti dzimtās valodas un kultūras programmas noteikumi, mērķi, tās saturs un jēdzieni.

Šī konkrētā mācību pamatprogramma ir izstrādāta, vadoties pēc Cīrihes kantonā patlaban pastāvošās situācijas un tur spēkā esošajiem prasībām. Ar «Lehrplan 21» šeit ir domāts Cīrihes kantona mācību plāns.

Dzimtās valodas un kultūras kursu programmas vēsture no iesākumiem līdz mūsdienām

Pirmie dzimtās valodas un kultūras kursi Cīrihes kantonā notika 1930. gados pēc no Itālijas nākošo politisko bēgļu iniciatīvas. Laika gaitā, līdz ar pieaugošo itāļu iebraucēju skaitu, arī šo kursu skaits nepārtraukti palielinājās. 1960. gadu beigās un 1970. gadu sākumā arī no citām valstīm iebraukušie bērnu vecāki izveidoja līdzīgas programmas saviem bērniem. Laika gaitā šo programmu organizēšanu pārņēma attiecīgo *izcelsmes valstu* organizācijas. Toreizējā Audzināšanas jautājumu padome (Erziehungsrat) (tagadējā Izglītības padome (Bildungsrat)) 1966. gada 21. jūnijā pieņēma pirmo lēmumu par šādu kursu atļaušanu skolu telpās (izmēģinājuma kārtībā). Sākumā tas attiecās tikai uz itāļu valodas nodarbībām, kas vēl nedrīkstēja notikt «parastā mācību laikā».

1972. gada 16. maija lēmumā Audzināšanas jautājumu padome atļāva skolām pašām izvēlēties, vai tās vēlas piedāvāt itāļu un spāņu valodas dzimtās valodas un kultūras kursus, kas notiek parasto mācību laikā. Tajā pašā gadā Šveices kantonu Izglītības direktoru konference (EDK) ieteica atļaut veikt divas dzimtās valodas un kultūras nodarbības parasto mācību laikā.

1982. gadā Itālijas un Spānijas ģenerālkonsulāts kopā ar «Cīrihes kantona Ārvalstu vecāku biedrības koordinācijas grupu» Audzināšanas jautājumu padomei iesniedza pieteikumu integrēt dzimtās valodas un kultūras kursus visu kantona skolu sistēmā un ļaut ierakstīt dzimtās valodas un kultūras kursu atzīmi skolas liecībā. Ar savu

1983. gada 8. novembra lēmumu Audzināšanas jautājumu padome šo vēlmi apstiprināja un izmēģinājuma kārtā atļāva veikt kursus visās valodās. No šī brīža kursi tika augstāk novērtēti un tie kļuva populārāki. Vienlaicīgi uzlabojās arī sadarbība starp kursu piedāvātājiem, Cīrihes kantona iestādēm un skolu mācībspēkiem (izstrādājot dzimtās valodas un kultūras kursu mācību plānus un meklējot attiecīgos apmācību līdzekļus, kā arī organizējot tālākpmācības un pilota projektus). Astoņus gadus ilgstošās izmēģinājuma fāzes laikā tika izstrādāti noteikumi par «Mācību programmu ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti», ko Audzināšanas jautājumu padome pieņēma 1992. gada 11. jūnijā. Šis lēmums ir pamatā nodarbību integrēšanai Cīrihes kantona pamatskolā (Volksschule). Papildus tas pirmo reizi sniedz iespēju saņemt kursu sertifikāciju nevalstiskajām kompetentajām iestādēm. Ar 2005. gadā pieņemto pamatskolu likumu (Volksschulgesetz) un 2006. gadā pieņemto pamatskolu nolikumu (Volksschulverordnung) tika ieviests jauns dzimtās valodas un kultūra programmas juridiskais pamatojums.

Vēl 1980-tajos gados bez Itālijas un Spānijas dzimtās valodas un kultūras kursu mācību programmas piedāvāja vēl tikai Dienvidslāvija, Turcija, Grieķija un Portugāle. Sākot ar 1990-tajiem gadiem kursu piedāvātāju skaits aizvien pieauga, un mūsdienās kantona sertificētie dzimtās valodas un kultūras kursi tiek piedāvāti 33 valodās.

2009./2010. mācību gadā pirmo reizi tajos piedalījās vairāk nekā 100 000 skolnieki un skolnieces. Kursu dalībnieku kvota ir atšķirīga atkarībā no valodas un ir atkarīga no dažādiem faktoriem kā piemēram valodu grupas lieluma, kompetento iestāžu organizatoriskās un finansiālās situācijas, no izcelsmes valsts atbalsta iespējām un citiem faktoriem.

Dzimtās valodas un kultūra kursu daudzveidība atspoguļo attiecīgo kompetento iestāžu un valodu kopienu daudzveidību gan attiecībā uz izglītības izpratni, gan migrācijas un bēgļu jautājumiem, vēsturisko pieredzi un attieksmi pret dzīvi Šveicē.

Iesākumā dzimtās valodas un kultūras programmas mērķis bija atvieglot bērniem integrāciju skolā pēc ģimenes atgriešanās/reemigrācijas savās *izcelsmes valstīs*. Taču laika gaitā Šveicē dzīvojošo skolēnu situācija un līdz ar to arī nodarbību mērķis mainījās: Tā kā tikai ļoti neliela daļa skolēnu atgriezās savās *izcelsmes zemēs*, par nodarbību mērķi kļuva pirmās un otrās ieceļotāju paaudzes bērnu *integrācijas* veicināšana vietējā sabiedrībā. Papildus nodarbībās sāka piedalīties bērni no ģimenēm, kurās vecāki ir no dažādām valstīm un kuriem nav aktuāla ne *integrācija*, ne «atgriešanās» vecāku izcelsmes valstī.

Vienlaicīgi visiem skolēniem aizvien svarīgāka kļuva *daudzvalodības* vai attiecīgi viņu *dzimtās valodas* veicināšana, kas kļuva par patstāvīgu un svarīgu mērķi. Tādējādi jaunā programma atbilda pedagoģiskai praksei un pētniecībā valdošajai domai par to, ka *daudzvalodība* veido sava veida potenciālu. Iesaistot bērna dzimtās valodas un kultūras apguvi, ieguvēji ir ne tikai atsevišķie indivīdi, bet gan visa sabiedrība. Cīrihes kantonā 43% no pamatskolas (Volksschule) skolēniem ir cita *pirmā valoda* nekā vācu (Cīrihes kantona Izglītības statistika, 2020. gada dati). Šis *daudzvalodības* potenciāls ir jāatbalsta un lietderīgi jāizmanto.

2 Jēdziens un pamati

Jēdziens

Mācību programmas ar bērna dzimtās valodas un *kultūras* iesaisti paplašina bērnu un jauniešu kompetenci *dzimtajā valodā*, kas nav vācu valoda. Parasti tā ir viņu *pirmā* vai *otrā valoda*. Papildus programmas ietvaros skolēni var paplašināt savas zināšanas par *kultūrām* un viņu *kultūras kontekstiem*, it īpaši par viņu ģimenes izcelsmes vietas *kultūru*, vēsturi, literatūru, ģeogrāfiju un tradīcijām. Pie tam nodarbību laikā bērni diskutē par savu situāciju un tādējādi uzlabo savas spējas orientēties dažādās sabiedrībās – neatkarīgi no tā, vai tās ir Šveicē vai viņu *izcelsmes valstīs*. Tādējādi nodarbību laikā vispusīgi tiek atbalstīta viņu runas, kognitīvā, sociālā un emocionālā attīstība.

Lai saglabātu programmas nosaukuma atbilstību tiesiskajam pamatam un izvairītos no pārpratumiem, šeit aprakstītajā mācību pamatprogrammā tiek izmantots apzīmējums «Mācību programma ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti», kaut gan tās burtiskais apzīmējums ir neprecīzs: Tikai nelielai daļai bērnu un jauniešu, kuri apmeklē šīs programmas nodarbības, dzimtene ir viennozīmīgi un tikai viņu *izcelsmes valstis*. Lielākā daļa no viņiem ir dzimusi Šveicē un dzīvo dažādos *kultūras kontekstos* un *kultūrās*.

Vadošās idejas

- Dzimtās valodas un kultūras nodarbības atbalsta skolēnus – atbilstoši viņu vecumam, priekšzināšanām un sekmju līmenim – viņu *dzimtajā valodā*.
- Mācības atbilst vērtībām, kas ir minētas arī mācību plāna Lehrplan 21 nodaļas «Pamati» sadaļā «Izglītības mērķi» un kas kalpo kā orientieris skolai, it īpaši sekojošos punktos:
  - › «Skola ir neitrāla attiecībā uz politiku, reliģijām un piederību kopienām.
  - › Skola veicina iespēju vienlīdzību.
  - › Skola veicina dzimumu līdztiesību.Skola vēšas pret visām diskriminācijas formām.
Skola modina un veicina sapratni par sociālo taisnīgumu, demokrātiju un apkārtējās vides un dabas saglabāšanu.
Skola veicina abpusējo respektu kopdzīvē ar citiem cilvēkiem, īpaši attiecībā uz viņu *kultūru*, reliģiju, dzīvesveidu.
Skola izriet no tā, ka bērniem un jauniešiem ir dažādi mācību apgūšanas priekšnoteikumi un konstruktīvi tiek galā ar daudzveidību.
Pluralistiskā sabiedrībā skola veicina sociālo solidaritāti.»
- Nodarbības stiprina apziņu, ka *otrā valoda vai daudzvalodība* ir papildus potenciāls, ko skolēni var izmantot sev par labu. Šajā kontekstā daudzvalodība tiek uzskatīta par sabiedrības labumu un tiek vērtēta pozitīvi.
- Nodarbības atbalsta bērnus un jauniešus saskarsmē ar dažādiem *identitātes modeļiem*, kas izriet no dažādām piederībām, *kultūrām*, tradīcijām un dažādiem vēstures kontekstiem. Nodarbību laikā tiek tematizētas, padziļinātas un reflektētas gan individuālas pieredzes, gan zināšanas par *izcelsmes valstīm* un Šveici. Pie tām pieder, piemēram, priekšstati par dažādām vērtībām un normām, vēsturi vai reliģiju. Turpretī no programmas ir kategoriski izslēgta reliģisko mācību un (partiju) politisko ideoloģiju mācīšana.
- Nodarbību mērķis ir veicināt skolēnu spēju rīkoties konflikta situācijā, atbalstīt viņu *transkulturālo kompetenci* un viņu spriestspēju. Tas veicina atklātu, cieņpilnu un nediskriminējošu attieksmi.

- Nodarbības palīdz veicināt bērnu un jauniešu no *migrantu ģimenēm integrāciju* pamatskolā (Volksschule).
- Nodarbības rada priekšnoteikumus skolēnu un viņu *daudzvalodības* un *transkulturālo kompetenču* izmantošanai vēlākajā profesionālajā apmācībā un profesijā – gan Šveicē, gan *izcelsmes valstīs*.
- Nodarbības palīdz skolēniem sazināties ar tajās pašās valodās runājošajiem Šveicē un *izcelsmes valstīs*.
- Nodarbības palīdz skolēniem izmantot viņu vecumam atbilstošus medijus un literatūru viņu *dzimtajā valodā*.
- Nodarbību izejas punkts ir bērnu un jauniešu pieredze un intereses, kas raisa viņos jaunas intereses. Tās dod iespēju tiešā veidā piekļūt apgūstamajai vielai un veido saikni starp mācību procesu un valodas pielietojumu, kas tostarp notiek caur ar elektrisko mediju lietošanas palīdzību (tiešsaistes lapas un sociālie mediji *dzimtajā valodā* utt.). Mācību soļi un uzdevumi tiek piemēroti atsevišķo skolēnu zināšanu līmenim.
- Nodarbībās liela vieta tiek atvēlēta arī spēļu elementiem un mutiskajai saziņai. Bērnodārza vecuma bērniem vienmēr pieeja ir caur spēlēm un rotaļām.
- Nodarbības izmanto iespējas, kas izriet no skolēnu speciālās dzīves situācijas dažādos valodu un *kultūru kontekstos*. Tādēļ regulāra atsevišķo skolēnu pieredzes izvērtēšana un salīdzināšana ir viens no nodarbību didaktiskajiem pamatprincipiem. Nodarbības padziļina attiecīgās valodas kompetences, ja salīdzina bērnu *dzimto valodu* ar vācu valodu un *dialektu(-iem)*, kā arī vācu standarta valodu un *dzimtās valodas standarta valodu*. Ar dažādo *kultūras kontekstu* salīdzinājumu tiek padziļināta izpratne par kopīgo un atšķirīgo, un par svarīgām iezīmēm.

Uzbūve un struktūra

Tā kā dzimtās valodas un kultūras mācību pamatprogramma vadās pēc mācību plāna Lehrplan 21 un tajā tiek izmantota tā struktūra un tur minētie jēdzieni, šajā nodaļā tiek īsi izskaidrota Lehrplan 21 uzbūve. Sīkāku informāciju ir iespējams saņemt nodaļās mācību plāna Lehrplan 21 nodaļās «Pārskats» un «Pamati».

Mācību plāns Lehrplan 21: Cikli un struktūra

Mācību plānā Lehrplan 21 Šveicē obligātie 11 skolas apmeklējuma gadi ir iedalīti trīs ciklos. Pirmais cikls ietver pirmos divus bērnodārza gadus un pirmos divus pamatizglītības skolas (Primarschule) gadus (līdz 2. klases beigām). Otrais cikls ietver četrus sākumskolas (Primarschule) gadus (3. līdz 6. klasei) un trešais cikls trīs pamatizglītības skolas (Sekundarschule) gadus (7. līdz 9. klase).

Mācību plāns Lehrplan 21 ir iedalīts sešās nodaļās: valodas; matemātika; Daba, cilvēks, sabiedrība (DCS); veidošana; mūzika, kā arī kustība un sports. Katrā nodaļā atsevišķi aprakstītas *kompetences*, kuras skolēniem skolas (Volksschule) laikā ir jāapgūst. Papildus mācību plānā ir iekļauti vispārējie moduļi «Mediji un informātika» un «Profesionālā orientācija». Atsevišķo nodaļu un moduļu mācību plānos ir iekļautas vispārējas (individuālas, sociālas un metodiskas) kompetences, kā arī vispārējas tēmas, kas atbilst ilgtspējīgas attīstības vadmotīvam (IAV).

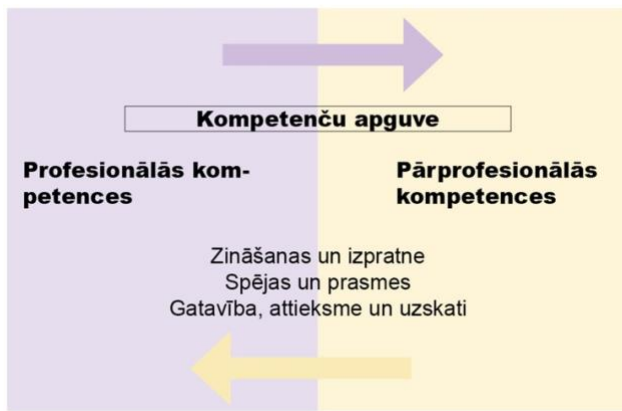
Mācību plāns Lehrplan 21: Kompetenču veidošana

Mācību plāna Lehrplan 21 atsevišķās nodaļas ir iedalītas *kompetences jomās*. Tā, piemēram, nodaļas Vācu, itāļu un franču valoda ir iedalītas segmentos «Klausīšanās», «Runāšana», «Rakstīšana», «Valoda(s) fokuss» un «Literatūras fokuss» (Vācu valodas nodaļa) vai attiecīgi «Kultūras fokusā» (Angļu, itāļu un franču valodas nodaļa). Katrā *kompetences jomā* ir definētas dažādas *kompetences* un izskaidrots, kā tās ir iespējams veidot. Katrai kompetencei tiek noteikta sagaidāmā zināšanu struktūra un prasmes, kas jāapgūst katrā ciklā dažādos līmeņos. Šie *kompetences līmeņi* atspoguļo ideju, ka kompetences tiek nepārtraukti apgūtas zināmā laika posmā.

Dzimtās valodas un kultūras Mācību pamatprogramma: Struktūra un kompetenču veidošana

Šajā mācību pamatprogrammā nav izstrādāts apgūstamo kompetenču sadalījums pa atsevišķajiem cikliem un kompetences līmeņiem. Konkrēto kompetenču un attiecīgā satura izstrāde ir attiecīgo dzimtās valodas un kultūras programmas kompetento iestāžu uzdevums, vadoties no kura tad dzimtās valodas un kultūras mācībspēki var sagatavot savas nodarbības.

3 Izpratne par mācībām un nodarbībām

1. attēls: Kompetenču apguve (skat. mācību plāns Lehrplan 21, nodaļa «Zināšanu apguves un nodarbību koncepts»).

Kompetenču orientēta pieeja

Mācību programma ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti tāpat kā mācību plāns Lehrplan 21 ir balstīts uz kompetencēm un to veidošanu. Pie tam fokusā ir zināšanas un prasmes, kas skolēniem ir nepieciešamas attiecīgajās nodaļās un kompetences jomās. Kompetences ietver sevī vairākus saturiskus un procesuālus aspektus: Spējas, prasmes un zināšanas, bet arī gatavība pieņemt zināmas lietas un attieksme pret zināmiem jautājumiem. Pie pēdējiem bez *kultūras* aspektiem pieder, piemēram, pašatbildīgas mācīšanās, sadarbības, motivācijas koncepts un vēlme sasniegt labus rezultātus.

Veidojamās kompetences ir gan vispārējas, gan katrai jomai specifiskas. Specifiskās kompetences apraksta zināšanas attiecīgajā mācību priekšmetā un ar tām saistītās spējas un prasmes. Pie vispārējām kompetencēm pieder zināšanas un prasmes, kas ir svarīgas visam mācību procesam. Pie tām pieder personiskās, sociālas un metodiskās kompetences.

Uz kompetenci balstītā pieejā nodarbību saturs tiek izmeklēts un didaktiski un metodiski mācīts tā, lai skolēni varētu izveidot un nostiprināt vēlamās kompetences. Izmantojot dzimtās valodas un kultūras mācību programmu un mācību materiālus, dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācībspēki izvērtē, kādu mācību saturu un kādas tēmas ir iespējams izmantot konkrēta kompetences apmēra sasniegšanai. Uz tā pamata viņi mācību telpas un atsevišķās nodarbības izveido tā, lai šie skolēni varētu apgūt tam nepieciešamās kompetences. Šajā kontekstā mācībspēkiem ir jāņem vērā mācību grupā pastāvošās atšķirības.

Uz kompetenci balstīts novērtējums

Viena no uz kompetenci balstītas pieejas galvenajām sastāvdaļām ir atgriezeniskās saites (feedback) kultūra, kas ir orientēta uz kompetences mērķu sasniegšanu. Konstruktīva atgriezeniskā saite ir viens no nodarbību kvalitātes kritērijiem, kas palīdz mācību procesā un kompetenču apgūšanā. Skolēni tiek novērtēti gan formatīvi (procesuāli: norādes par atbalsta iespējām, par to, ko nākamreiz ir iespējams uzlabot), gan sumatīvi (savelkot bilansi procesa noslēgumā) un prognozes veidā (uz nākotni attiecināti: Novērtējums par to, vai ir izpildīti veiksmīgi mācību priekšnoteikumi nākamajam mācību posmam vai nākamajam skolas līmenim).

Sākot no 2. klases, par savu sniegumu un panākumiem skolēni saņem dzimtās valodas un kultūras nodarbībās sasniegto atzīmi. Katra semestra beigās sertificēto dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki šo atzīmi ieraksta katra bērna

nodarbību apmeklējuma formulārā. Pēc tam attiecīgā klases audzinātāja šo atzīmi pāraksta Cīrihes pamatskolas (Volksschule) izdotajā liecībā. Bērnudārzā un 1. klasē bērniem atzīmes netiek izliktas. Neskatoties uz to, dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācībspēki vecākus var informēt par bērna programmas satura apguves gaitu personīgā sarunā.

Atzīmes sniedz informāciju par to, cik lielā mērā attiecīgais skolēns ir sasniedzis dzimtās valodas un kultūras nodarbībās sasniedzamās kompetences un kāds ir viņa mācību progress. Dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācībspēki apliecinājumā par nodarbību apmeklējumu var brīvprātīgi sniegt attiecīgo kompetences jomu novērtējumu. Attiecībā uz 1. un 2. ciklu tie ir sekojoši: klausīšanās, lasīšana, runāšana, rakstīšana, valoda(s) fokusā, literatūra fokusā, kā arī Daba, cilvēks, sabiedrība (DCS). Attiecībā uz 3. ciklu tie ir: klausīšanās, lasīšana, runāšana, rakstīšana, valoda(s) fokusā, literatūra fokusā, kā arī Daba un tehnika (DT) / Ekonomika, darbs, mājsaimniecība (EDM) / Telpas, laiki, sabiedrības (TLS) / Reliģijas, kultūras, ētika (RKE).

Atzīmes neattiecas uz kompetento iestāžu izstrādātajiem vai no *izcelsmes valstu* Izglītības ministrijām saņemtajiem mācību plānu mērķiem, bet gan uz mācību pamatprogrammas plānā minētajām kompetencēm. Atzīme liecina par sekmēm un nodarbībās izveidotajām kompetencēm un nevis par uzvedību, uzcītību vai punktualitāti. Sekmju novērtēšanas un atzīmju noteikšanas pamatā ir tā pati atzīmju skala, kāda tā ir Cīrihes pamatskolās (Volksschule).

Ar atzīmi tiek novērtēta bērna vai attiecīgi jaunieša kopējais sniegums nodarbībās. Tā atspoguļo ne tikai sekmes formālajos eksāmenos, bet gan arī novērojumus, kurus dzimtās valodas un kultūras mācībspēki veic nodarbību laikā (piemēram, skolēna mutiskie izteikumi, mācību procesa novērojumi utt.). Līdz ar to tā nav uzskatāma par atsevišķo pārbaudes darbu vidējo aritmētisko rādītāju.

Dzimtās valodas un kultūras programmas mācībspēki nepieciešamības gadījumā atbalsta attiecīgo klases audzinātāju, veicot skolēnu novērtēšanu (it īpaši attiecībā uz lēmumiem par tālākās skolas karjeru).

Mājas darbi

Mājas darbi var atbalstīt mācību procesus, dodot iespēju nodarboties ar apgūstamo vielu ārpus nodarbībām. Parasti bērni un jaunieši var izpildīt mājas darbus bez tiešas vecāku palīdzības. No otras puses vecāku izcelsmes valsts valodas kompetences izmantošana var atstāt pozitīvu efektu uz mācību procesu – piemēram, sagatavojot mājās dialogus un spēlējot spēles. Papildus tiek sagaidīts, ka vecāki interesējas par savu bērnu mācībām nodarbībās. Šajā sakarā labs atbalsts var būt laba sadarbība ar vecākiem, piemēram vecāku sapulcēs vai dodot viņiem iespēju piedalīties nodarbībās. Uzdodot mājas darbus, dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācībspēki ņem vērā bērna individuālo spēju mācīties un skolēnu vecumu. Tādējādi viņi izvairās no skolēnu pārslogošanas un uztur viņu motivāciju ar piemērotiem izaicinājumiem.

Mācību līdzekļi un nodarbību materiāli

Mācību līdzekļus un nodarbību materiālus izvēlas un piegādā dzimtās valodas un kultūras programmas kompetentās iestādes. Tās ņem vērā skolēnu dažādās spējas un dažādos kompetences mērķus, kā arī skolēnu specifisko situāciju (*divvalodība vai daudzvalodība*, pieredze ar migrāciju). Viņi palīdz izpildīt mācību pamatprogrammas plāna prasības, pēc tiem orientējoties. Papildus tradicionālajiem mācību līdzekļiem (grāmatām, darba burtnīcām utt.) šajās nodarbībās tiek izmantoti arī elektroniskie mediji (tiešsaistē pieejamas filmas, videotelefonu sarunas, sociālie mediji utt.).

Metodes izvēle

Plānojot dzimtās valodas un kultūras nodarbības, mācītspēkiem ir iespēja didaktisko pamatprincipu un šīs mācību programmas ietvaros brīvi izvēlēties savu pielietojamo metodi. Viņi izvēlas metodi, kas vislabāk atbilst gan atsevišķām nodarbību situācijām, kompetences mērķiem un saturam, gan viņu skolēniem un viņiem pašiem. Viņi gādā, lai tiktu izmantotas vairākas metodes kā piem. tieša instrukcija, izpētes paņēmieni, plānotais darbs, projektu darbs, darbs mācību grupās un pāros utt.

Metodes izvēlē centrālo lomu spēlē tas, ka skolēnu grupa bieži ir heterogēna: Viņi ir no dažādām klasēm vai skolām, pieder pie dažādām vecuma grupām, viņiem ir dažāda izcelsme un biogrāfija un dažāds pirmās un otrās valodas apguves līmenis.

Nodarbību neitralitāte

Dzimtās valodas un kultūras nodarbības ir politiski neitrālas un nepieder ne pie vienas reliģiskās kopienas. Tās iziet no pluralistiska pasaules skatījuma un atsakās no jebkādas politiskas nacionālistiskas ievirzes.

Nodarbībās tiek tematizētas dažādu vēsturisko faktu interpretācijas (skat. nodaļā «Didaktiskās norādes par telpām, laikiem, sabiedrībām» mācību plānā Lehrplan 21): Vēsturiskos faktus ir iespējams pārbaudīt. Turpretī faktu interpretācija ir atkarīga no perspektīvas, personu atrašanās vietas un interesēm.

Ja dzimtās valodas un kultūras nodarbībās runa ir par reliģijām, to mērķis ir iegūt zināšanas par reliģijām, nevis pievērsties kāda konkrētam ticības virzienam vai kādu reliģisku darbību veikšana. Nodarbību mērķis ir neitrāla, atvērta attieksme pret reliģijām un pasaules uzskatiem bez jebkādas diskriminācijas (skat. nodaļu «Didaktiskie norādījumi par ētiku, reliģijām, kopienām» mācību plānā Lehrplan 21).

Nodarbību neitralitāte ir ievērota tad, ja, piemēram, tiek prezentēta kādas valsts nacionālā himna, tiek pārrunāts tās saturs un tā tiek iesaistīta vēsturiskajā kontekstā. Turpretī nodarbību neitralitāte nav ievērota, ja nacionālā himna tiek kopā dziedāta pirms katras nodarbības un, ja tiek veicināta vienpusējas nacionālās *identitātes* veidošanās un tiek apzināti kultivēts nacionālais lepnums.

4 Nodaļa «Valodas»

Nodaļas nozīme un mērķi

Standarta variants un valodas refleksija

Dzimtās valodas un kultūras nodarbībās iespēju robežās tiek izmantots attiecīgās valodas standarta variants. Ja tas nav iespējams, sapratnes nodrošināšanai palīgā ņemti var tikt *dialekti* un/vai vācu valoda. Nodarbībās tiek izmantotas bērnu esošās dzimtās valodas zināšanas, kas var būt ļoti atšķirīgas katram bērnam un var saturēt *dialekta* formas.

Taču, lai pielietotu valodu plašāk un varētu piekļūt rakstiskajai valodai un *izcelsmes valstu* rakstiskajai kultūrai, valodas *standarta varianta* prasme ir neaizstājama. Šim mērķim ir veltīta gramatikas, ortogrāfijas nodarbības un vecuma grupai atbilstošas pārdomas par valodu un to salīdzinājums. Izejot no interesantiem mācību impulsiem, skolēni tiek motivēti domāt par dažādiem *dzimtās valodas* aspektiem (piem. *dialektiem* un atšķirībām starp tiem, valodas attīstību, no angļu un citām valodām pārņemtiem svešvārdiem, strukturālām atšķirībām un analogijām ar vācu un citām skolā mācītām valodām).

Darbs ar vārdu krājumu (iesk. izteicienus teikuma struktūru utt.) dod skolēniem iespēju, piemēroti izteikties dažādās situācijās un par dažādām tēmām.

Skolēni pēc iespējas biežāk un tiešā veidā piedzīvo to, kā viņi var mutiski un rakstiski pielietot valodu. Šim nolūkam dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki no savas puses piedāvā savus risinājumus un piedāvā valodas pielietošanas situācijas. Viņi bērnos modina interesi par *dzimtās valodas standarta variantu*, piedāvājot radošus uzdevumus par izvēlētiem literāriem tekstiem un autentiskiem, motivējošiem rakstīšanas uzdevumiem konvencionālajos un jaunajos medijos.

Heterogenitāte

Dzimtās valodas un kultūras nodarbībās skolēnu valodas kompetences līmeņi var būt ļoti dažādi. Tas attiecas gan uz mutiskajām kompetencēm, vārdu krājuma apjomu, *dzimtās valodas standarta varianta* zināšanām, gan uz lasīšanas un rakstīšanas pieredzi un gramatikas un ortogrāfijas kompetencēm. Lai adekvāti varētu rīkoties ar heterogenitāti, mācībspēki pēc iespējas diferencē nodarbības un individualizē gan pašas nodarbības, gan tajās izvirzītās prasības.

Valodu salīdzinājums

Bērni un jaunieši paplašina savu valodas izpratni un apziņu (*valodas apzināšanos*), salīdzinot *dzimtās valodas* priekšnoteikumus ar vācu vai ar kādu no citām skolā mācītajām svešvalodām. Līdz ar to analogiju un atšķirību meklēšana starp skolēnu *dzimto valodu* un vācu valodu vai attiecīgi citām skolā mācītajām vai izmantotajām svešvalodām viņiem palīdz orientēties un gūt drošības sajūtu. Valodu salīdzināšanas projekti vislabāk izdodas tad, ja tie tiek veikti sadarbībā ar parastās skolas klases audzinātāju.

Vispārējās un specifiskās valodas kompetences

Skolēni ne tikai attīsta komunikācijas spējas savā *dzimtajā valodā*, kuras viņi pazīst no savas ikdienas, bet izveido vispārīgas un specifiskas valodas kompetences, kas ir nepieciešamas dažādiem tekstu veidiem un kognitīvās spējas apgūšanai skolā. Vispārējās valodas kompetences viņiem dod iespēju saprast un noformulēt sarežģītus un abstraktus konceptus, atpazīt kauzālās kopsakarības vai strukturēt savus tekstus. Pie specifiskajām valodas kompetencēm pieder konkrētās jomas terminoloģijas, konceptu un formulējumu zināšana, kas ir specifiska noteiktai valodas jomai.

Rakstiskā valoda

Pamatskolā (Volksschule) visi bērni un jaunieši apgūst vācu valodu un latīņu alfabētu. Dzimtās valodas un kultūras nodarbībās attiecīgie skolēni apgūst savas *dzimtās valodas* alfabēta burtus. Ja tā izmanto pavisam citu rakstību, abi mācību procesi notiek pārsvarā neatkarīgi viens no otra, un tos nav nepieciešams speciāli koordinēt. Ja turpretī dzimtās valodas un kultūras nodarbībās tiek mācīts latīņu, grieķu vai kirilicas alfabēts, dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācībspēkiem ir jāiesaista mācību procesā vācu alfabētu, lai izvairītos no pārpratumiem. Bērniem ir jāmeklē atpazīt un aprakstīt atšķirības starp viņu dzimtās valodas un vācu valodas alfabētu. Ja ievads abās valodās notiek vienlaicīgi (bilingvālā lasītprasme), mācībspēkiem jāiegūst informācija par lasītprasmes līmeni un par apmācības metodi bērnu skolas klasēs. Ja ir iespējas, par šo tēmu jāveic sarunas ar bērnu klases audzinātāju.

Daudzvalodības didaktika

Gan dzimtās valodas un kultūras nodarbībās, gan parastajā skolā valodas stundu mērķis nav iemācīt bērniem perfekti *otro valodu vai daudzvalodību*, bet gan iemācīt tiem *funkcionālo daudzvalodību*. Didaktiskajos norādījumos par nodaļu «Valodas» mācību plānā Lehrplan 21 ir doti sekojošie paskaidrojumi: «*Funkcionālās daudzvalodības* mērķis ir sniegt bērnam daudzpusīgu, dinamisku valodas līdzekļu klāstu, kurā būtu dažāda veida un līmeņa kompetences dažādās valodās, kas ļauj tam veiksmīgi rīkoties ar valodas līdzekļiem dažādās situācijās. Valodas apgūšanas nodarbību laikā skolēni izmanto savas jau esošās zināšanas un tādā veidā efektīvi paplašina savu daudzvalodīgo repertuāru».

Daudzvalodīgais repertuārs sastāv no divām vai vairākām valodām, kas tiek lietotas dažādās dzīves jomās (piem. skolā, brīvajā laikā, ģimenē) un atkarībā no attiecīgā komunikācijas partnera vai konteksta. Bieži dominē viena valoda, kuru skolēns pielieto prasmīgāk, labprātāk un biežāk nekā citu(as) valodu(as), šī prioritāte laika gaitā var mainīties. Daudzos gadījumos līdz skolas vecumam dominējošā ir izcelsmes valsts vai ģimenes valoda, bet skolas laikā pamazām aizvien lielāku lomu ieņem vācu valoda un, iespējams, ka tā arī kļūst par dominējošo valodu. Daudzvalodīgas personas parasti savas valodas un valodu domēnus stingri nenodala, bet gan izmanto visu savu valodu klāstu un pielieto savas valodu zināšanas stratēģiski un elastīgi.

Bieži novērojamie «valodu sajaukumi» starp *dzimto valodu* un (Šveicē runāto) vācu valodu, nav kategoriski jāizslēdz un no tiem nav jāmeklē izvairīties. Tie atbilst bērnu situācijai, uzaugot divās valodās un atrodoties starp tām, un tie var būt noderīgi dažādās situācijās (piem. kā palīgs saziņā, runas pārtraukumu aizpildīšanā, kā spēju aktivitāte) (skat. sējumu «Darbs ar dialektiem un standarta valodu» no sērijas Materiāli mācību programmai ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti, Zentrum IPE, Pädagogische Hochschule Zürich).

Kompetences jomas

Priekšvārds par kompetences jomām

Sekojošās kompetences jomas un atsevišķās kompetences ir ņemtas no mācību plāna Lehrplan 21. Sekojošās piezīmes attiecas uz kompetenču noteikšanu *dzimtajā valodā*.

Konkrēto kompetenču definīcija un attiecīgā satura definēšana (sadalīšana ciklos un kompetences līmeņos) ir attiecīgo dzimtās valodas un kultūras kompetento iestāžu uzdevums.

Klausīšanās

– Skolēni var saņemt svarīgu informāciju no klausīšanās materiāliem.

- Skolēni var sekot sarunām un izrādīt savu uzmanību.
- Skolēni var saņemt svarīgu informāciju no runātā.

Runāšana

- Skolēni var piemēroti izmantot savas runāšanas motoriskās prasmes, artikulāciju un balss aparātu. Viņi var aktivizēt savu produktīvo vārdu krājumu un teikuma paraugus, lai varētu runāt pietiekami plūstoši arī savas *dzimtās valodas standarta variantā*.
- Skolēni var aktīvi piedalīties dialogā un to uzsākt.
- Skolēni runas monologa situācijās (piem. lasot referātu, skaitot dzejoli, ...) var izteikties piemēroti un saprotami.
- Skolēni var reflektēt par savu runas, prezentēšanas un sarunu veida sniegumu.

Lasīšana

- Skolēniem ir lasīšanas pamata prasmes viņu *dzimtajā valodā*.
- Skolēni var saņemt svarīgu informāciju no savam vecumam un savai situācijai atbilstošiem informatīvajiem tekstiem.
- Skolēni var lasīt savam vecumam un savai situācijai atbilstošus literāros tekstus, runāt par tiem un attīstīt savas lasīšanas stratēģijas.
- Skolēni var reflektēt par savu lasītprasmi un savām lasīšanas interesēm.

Rakstīšana

- Skolēni var rakstiski izteikties savā *dzimtajā valodā* savam vecumam un situācijai atbilstošā veidā. Ar laiku standarta valodas izteiksmes forma kļūst aizvien drošāka. Skolēniem ir plašs teikuma paraugu repertuārs un pietiekams vārdu krājums.
- Skolēni pazīst daudzveidīgus teksta paraugus un var tos izmantot savu tekstu rakstīšanai atbilstoši teksta mērķiem gan attiecībā uz struktūru, saturu, gan valodu un formu.
- Skolēni var sastādīt jēgpilnus un saprotamus tekstus, izmantojot savam vecumam atbilstošus norādījumus, instrukcijas un paraugus.
- Skolēni var noformulēt savus tekstus pēc iespējas formāli pareizākā standarta valodā atbilstoši savai situācijai un savam vecumam.
- Skolēni var reflektēt par savu rakstīšanas procesu un saviem rakstītajiem galaproduktiem un var novērtēt to kvalitāti.

Valoda(s) fokusā

- Izejot no piemērotiem jautājumiem un uzdevumiem, Skolēni domā par savu *dzimto valodu* (piem. gramatiskajām dzimtēm, daudzskaitļa un laika formu veidošanu, *dialektiem*, vēsturi utt.). Kā palīgu tie izmanto salīdzinājumu vācu valodu un, iespējams, citām skolā mācītajām vai runātajām valodām ar mērķi izstrādāt un atpažīt *dzimtās valodas* specifiku (*valodas apzināšanās/language awareness*).
- Skolēni var izpētīt valodu lietojumu un iedarbību.
- Skolēniem ir skolas gadu laikā izveidotas un trenētas ortogrāfiskās un gramatiskās zināšanas.

Literatūra fokusā

- Skolēni zina savam vecumam atbilstošus savas *izcelsmes kultūras* literāros tekstus (skaitāmpantus, dziesmu tekstus, prozu, dzejoļus, mutiskos stāstus utt.)
- Skolēni var sarunāties par šiem tekstiem un savu izpratni par tiem.
- Skolēniem ir zināšanas par savas *izcelsmes valsts* literatūru (dzejoļiem, nozīmīgām personībām utt.)
- Skolēni var salīdzināt tematiski līdzīgus tekstus vairākās valodās un no vairākām *kultūrām*.
- Skolēni uzzina, saprot un reflektē par to, ka literārie teksti ir apzināti veidoti attiecībā uz to saturu, formu un valodu, lai panāktu zināmu estētisku iedarbību. Viņi zina svarīgākos literāros žanrus un literāro tekstu veidu svarīgākās pazīmes.

5 Nodaļa «Daba, cilvēks, sabiedrība»

Priekšvārds

Nodaļā Daba, cilvēks, sabiedrība (DCS) ietilpst četri saturiskās perspektīvas Daba un tehnika (DT), Ekonomika, darbs, mājsaimniecība (EDM), Telpas, laiki, sabiedrības (TLS) un Reliģijas, kultūras, ētika (RKE). Pirmajā un otrajā ciklā visas četras dažādās perspektīvas ir apvienotas vienā nodaļā. Nosaukums Daba, cilvēks, sabiedrība tiek izmantots, lai apzīmētu gan visu nodaļu no pirmā līdz trešajam ciklam, gan nodaļas mācību plānu pirmajā un otrajā ciklā. Trešajā ciklā minētās četras perspektīvas tiek attēlotas attiecīgajās nodaļās, katrai ir sava specifiskā ievirze.

Nodaļas nozīme un mērķi

Skolēni paplašina savas kompetences, cieņpilni dzīvojot kopā ar cilvēkiem no dažādu *kultūru* izcelsmēm, māc atrast kompromisus un atrisināt konfliktus mierīgā veidā. Šīs *transkulturālās kompetences* palīdz bez aizspriedumiem un reflektēti salīdzināt dažādās izcelsmes valsts reliģijas, *dialektus*, valodas un reliģijas vai arī *izcelsmes valsti* un Šveici vai *izcelsmes valsti* un citas valstis. Nodarbības veicina atvērtu, tolerantu attieksmi. Tajās netiek izmantoti stereotipiski salīdzinājumi vai ar tiem saistīta diskriminācija. Tā, piemēram, neviens konkrēts bērns netiek uzskatīts par kādas reliģijas, etniskās grupas vai valodas pārstāvi.

Dzimtās valodas un kultūras nodarbību laikā skolēni diskutē par savu situāciju kā *divvalodīgi* vai *daudzvalodīgi* bērni un jaunieši no ieceļojušām vai *daudzvalodīgām* ģimenēm. Mācību grupā kā vienojošo elementu bērni izjūt savu *dzimto valodu*. Neskatoties uz to, katram bērnam ir sava personīgā pieredze un attieksme pret savu *izcelsmes valsti*. Nodarbību laikā tiek ņemtas vērā atšķirības, kas pastāv bērnu izcelsmes valstī attiecībā uz reliģisko piederību, pasaules uzskatu, sociālo statusu, valodu (*dialektu* variantiem, *daudzvalodību*) un iekšzemes ģeogrāfiju.

Nodarbību laikā tiek tematizēti atsevišķi vērtību koncepti, kādi tie ir Šveicē un *izcelsmes valstīs*. Pateicoties apzinātajām kopīgajām un atšķirīgajām iezīmēm, skolēni no šīs daudzveidības var izstrādāt priekšstatus par viņu pašu vērtību sistēmu. Minētais process veicina patstāvīgas personības attīstību, kas spēj apvienot dažādas atskaites sistēmas. Vienlaicīgi tas stiprina skolēnu pašapziņu.

Nodarbību laikā tiek izskatītas skolas priekšmetu tēmas un tiek padziļinātas zināšanas par dažādām *kulturām*. Izejot no konkrētām situācijām, skolēni var saskatīt kopsakarības un veikt salīdzinājumus.

Nodarbību laikā skolēni reflektē par savu pieredzi ar ieceļošanu no vienas valsts un ieceļošanu citā valstī un par ikdienas kopsajību *transkulturālā* sabiedrībā.

Skolēni mācās savas *izcelsmes valsts* vēsturi un ģeogrāfiju, izskatot zināmus datus un faktus. Skolēni salīdzina mūsdienu dzīvi savās *izcelsmes valstīs* un Šveicē.

Nodarbību laikā skolēni iemācās jaunus jēdzienus, kurus tie var izmantot kā pamatu savām zināšanām un valodas kompetences attīstīšanai. No mācībspēkiem tiek sagaidīta augsta līmeņa valodas apzināšanās, lai jebkurā nodarbībā viņiem būtu pieejami gan visi nepieciešamie valodas līdzekļi, gan specifiskā terminoloģija, ko mērķtiecīgi varētu iemācīt bērniem.

Kompetences jomas

Priekšvārds par kompetences jomām

Sekojošās kompetences ir tikušas izstrādātas un noformulētas tieši dzimtās valodas un kultūras nodarbībām. Tādā veidā var tikt nodrošināts, ka tās atbilst dzimtās valodas un kultūras nodarbību specifiskajām prasībām. To pamatā esošie pamatprincipi līdzīgā veidā ir atrodamī arī mācību plāna Lehrplan 21 kompetenču formulējumos. Turpmākajā uzskaitījumā tiks vilktas paralēles starp attiecīgajiem kompetenču formulējumiem mācību plānā Lehrplan 21 un to realizāciju dzimtās valodas un kultūras nodarbībās. Neskatoties uz to, ir ieteicams vēl papildus iepazīties ar nodaļu Daba, cilvēks, sabiedrība (DCS, 1. un 2. cikls), kā arī 3. ciklu. Nodaļas Reliģijas, kultūras, ētika (RKE) un Telpas, laiki, sabiedrības (TLS) un Ekonomika, darbs, mājsaimniecība (EDM), kā arī Daba un tehnika (DT) ir iekļautas mācību plānā Lehrplan 21. Līdzīgi kā nodaļu Valodas, arī šīs kompetences skolēniem ir jāapgūst līdz obligātās skolas laika beigām.

Daba, cilvēks, sabiedrība – Reliģijas, kultūras, ētika

- Skolēni māc uzklaut citus, izprast savas sajūtas un reaģēt uz sava sarunu biedra teikto. Viņi aizvien no jauna pārbauda savus priekšstatus par sevi pašu un par citiem.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.10: «Kopiena un sabiedrība – kopdzīves veidošana un iesaistīšanās»

RKE.5: «Es un kopiena – dzīves un kopdzīves izveide»

-
- Skolēni argumentēti diskutē par dažādajiem *kultūras kontekstiem* no savām *izcelsmes valstīm* un no Šveices un mācās raudzīties uz tiem atvērti. Viņi var reflektēt par savām jūtām, ko viņiem izraisa piederība dažādiem *kultūras kontekstiem* un integrēt tās savā personībā. Tādējādi viņi iemācās konstruktīvi apieties ar atšķirīgām lojalitātēm.
  - Skolēni var saprast, ka cilvēku kopdzīvē svarīga loma ir abpusējai otra cilvēka respektēšanai un noteikumu ievērošana. Viņi apzinās, ka šie noteikumi ir balstīti uz priekšstatiem par zināmām vērtībām un normām, kas ir mainīgs lielums un, kas mainās laika gaitā.
  - Viņi var saprast, ka daudzas atbildes uz būtiskiem dzīves jautājumiem ir atkarīgas no attiecīgā cilvēka vērtību priekšstatiem un pasaules uzskatiem. Viņi zina svarīgus vērtību skalas elementus no savām *izcelsmes valstīm tradīcijām* un no Šveices un spēj reflektēt par to, no kā šī personīgā vērtību skala un šie pasaules uzskati ir atkarīgi. Viņi zina svarīgus vērtību skalas elementus no savām *izcelsmes valstīm* un no Šveices un var par tiem reflektēt.
  - Viņi var nosaukt savas un citu jūtas un var runāt par jauniem izaicinājumiem. Skolēniem ir pamatzināšanas par cilvēkā notiekošajiem garīgajiem, dvēseliskajiem un fiziskajiem procesiem un attiecīgais vārdu krājums *dzimtajā valodā*, kas viņiem palīdz dziļāk saprast sevi un savus

līdzcilvēkus un noder kā orientācijas punkts viņu dzīvē. Viņiem ir zināmi jēdzieni, kas dod viņiem iespēju runāt par savu personīgo uztveri, savām vajadzībām un saviem jautājumiem.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.11: «Pamatpiederību, vērtību un normu saprašana un reflektēšana»

RKE.1: «Eksistenciālu pamatpiederību reflektēšana»

RKE.2: «Vērtību un normu izskaidrošana un atbildība par lēmumiem»

- Apzināti izskatot daudzas pieredzes no ģimenes, draudzību, skolas, *izcelsmes valstu*, savas etniskās grupas un reliģisko institūciju konteksta, skolēni gūst ieskatu sociālo kopsakarību daudzveidībā un to savstarpējā mijiedarbībā. Viņi iemācās saprast, ka indivīds ir daļa no kopības, kas viņu ietekmē un kas savukārt ietekmē visu kopību.
- Viņi ir apguvuši daudz ko par savām *izcelsmes valstīm*. Viņi attiecas pret saviem piederīgajiem dažādās sabiedrības grupās gan *izcelsmes valstīs*, gan Šveicē pēc iespējas objektīvi. Šajā sakarā viņi cenšas izrādīt sapratni par viņu vērtību skalu un dzīves formām. Viņi var atpazīt citu cilvēku un paši savus aizspriedumus un var konstruktīvi apieties ar tiem.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.12: «Saskarsme ar reliģijām un pasaules uzskatiem»

RKE.3: «Reliģiju ietekmes uz kultūru un sabiedrību identificēšana»

RKE.4.4: «Iepazīšanās ar reliģijām un pasaules uzskatiem»

Daba, cilvēks, sabiedrība – telpas, laiki, sabiedrības

- Tēmas ģeogrāfija, ekonomika un ekoloģija paplašina skolēnu zināšanas par *izcelsmes valstīm*. Attiecīgās pamata zināšanas kalpo kā orientieris, lai varētu šos jautājumus apskatīt plašākā mērogā. Viņi var sakārtot un izsvērt informāciju no dažādiem avotiem. Šī prasme viņiem palīdz arī labi atrast savu ceļu savās *izcelsmes valstīs*.
- Skolēni apzinās, ka cilvēki ar savām sajūtām, domāšanu un rīcību var ietekmēt lietu gaitu. Viņi nodarbojas ar reģionālām, nacionālām un globālām problēmām un to ietekmi uz to tiešo dzīves kontekstu.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.7: «Cilvēku dzīvesveidu un dzīves telpu atklāšana un salīdzināšana»

TLS.2: «Dzīvesveidu un dzīves telpu

aprakstīšana»

TLS.3: «Cilvēka – apkārtējās vides attiecību analizēšana»

- Pateicoties savam izpētes darbam un ar attēlu, karšu un citu mediju palīdzību (piem. tiešsaistes lapām *dzimtajā valodā*), kā arī refleksiju un salīdzinājumus ar Šveici, skolēni iegūst daudzveidīgāku priekšstatu par savām *izcelsmes valstīm*.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.8: «Cilvēku izmantotās telpas – orientēšanās tajās un to veidošana»

TLS.4: «Orientēšanās telpās»

- Skolēni pazīst un ciena savas *izcelsmes valsts* tagadnes un pagātnes kultūras mantojumu.
- Viņiem ir pamatzināšanas, uz kuŗu bāzes viņi var klasificēt savu *izcelsmes valstu* tagadnes un pagātnes notikumus, attīstības un faktus. Šajā kontekstā liela loma ir migrācijas vēsturei.
- Apskatot atsevišķus piemērus, viņi saprot, ka jebkurš attēlojums ir subjektīvs un satur vērtējumus. Viņi saprot, ka dažādās nostājas un intereses var labāk saprast tad, ja tās tiek apskatītas to vēsturiskajā kontekstā.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.9: «Laika, ilguma un izmaiņu sapratne – atšķirība starp vēsturi un stāstiem»

TLS.6: «Pasaules vēstures attīstības un lūzumu izskaidrošana»

TLS.7: «Vēstures kultūras analīze un izmantošana»

- Skolēni zina iespējas, kā iesaistīties sabiedrības aktivitātēs un pašiem ietekmēt aktuālo un nākotnes attīstību un tādējādi nest līdztbildību par to.
- Viņi zina svarīgākās cilvēktiesības, tai skaitā bērnu tiesības, un orientējas pēc tām.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.10: «Kopiena un sabiedrība – kopdzīves veidošana un iesaistīšanās»

ZRG.8: «Demokrātijas un cilvēktiesības sapratne un iesaistīšanās to īstenošanā»

Daba, cilvēks, sabiedrība – Ekonomika, darbs, mājsaimniecība

– Skolēni apskata savās *izcelsmes valstīs* pastāvošās dzīves un darba formas un var salīdzināt tās ar Šveici.

– Viņi apzinās kopsakarības starp politiku, ekonomiku un *kultūru*.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.6: «Darbs, ražošanas un patērēšana – situāciju iepazīšana»

EDM.1: «Ražošanas un darba pasaules iepazīšana»

EDM.3: «Patēriņa veidošana»

Daba, cilvēks, sabiedrība – daba un tehnika

– Skolēni var novērtēt saspēli starp dabu, tehniku un cilvēku un tajā valdošajām universālajām likumsakarībām.

– Viņi nodarbojas ar dažādām dabas un tehnikas tēmām un paplašina attiecīgo vārdu krājumu *dzimtajā valodā*.

Saistība ar mācību plānu Lehrplan 21

DCS.2: «Dzīvnieku, augu un dzīves telpu iepazīšana un uzturēšana»

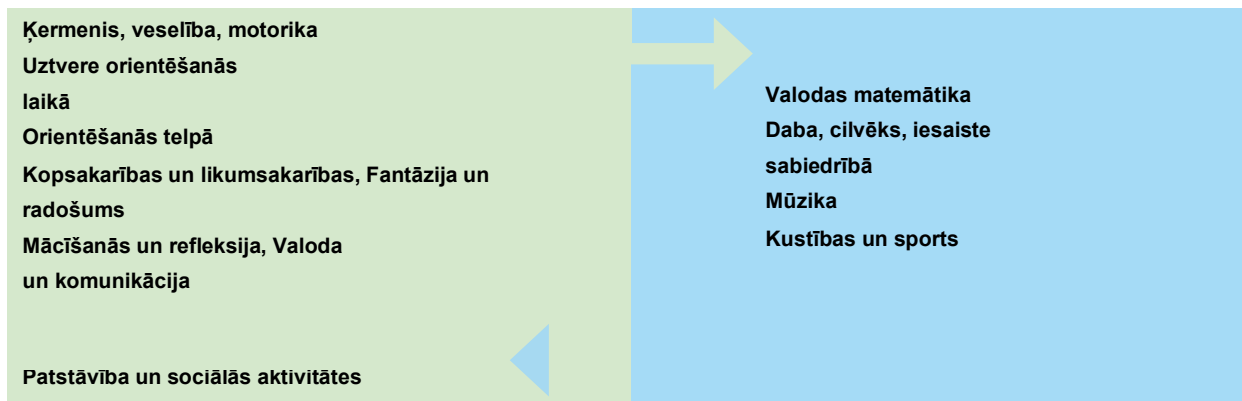
DCS.5: «Tehnisko attīstību un risinājumu iepazīšana, novērtēšana un pielietošana»

DT.1: «Dabas zinātņu un tehnikas būtības un nozīmes saprašana»

---

6 Par nodarbībām atsevišķajos ciklos

2. attēls: Uz attīstību vērstas metodes un tematiskie bloki (skat. mācību plānu Lehrplan 21, sadaļu «1. cikla pamatjautājumi» vai attiecīgi «2. cikla pamatjautājumi»).

Kā jau minēts 2.3 sadaļā, dzimtās valodas un kultūras mācību pamatprogrammā atšķirībā no mācību plāna Lehrplan 21 apgūstamās kompetences netiek sadalītas pa atsevišķiem cikliem un kompetences līmeņiem. Par katrā ciklā apgūstamajām kompetencēm un to saturu ir atbildīgās dzimtās valodas un kultūras kompetentās iestādes. Zemāk aprakstītais saturs ir jāsaprot kā vispārēji atsevišķo ciklu pamatprincipu apraksts.

Lielākā daļa no kompetencēm tiek apgūtas spirāles veidā visu trīs ciklu ietvaros, pie kam katra nākamā kompetence balstās uz iepriekš apgūto. Tomēr dažas kompetences tiek apgūtas nevis 1. cikla sākumā, bet gan vēlāk, jo pirms tam ir jābūt izpildītiem zināmiem bērnu attīstības un mācību procesa priekšnoteikumiem. Turpretī citas kompetences tiek apgūtas pirms 3. cikla beigām.

1. cikls

Pirmajā ciklā nodarbības lielākoties ir pakārtotas bērnu attīstības procesam un vismaz iesākumā netiek organizētas un sadalītas pa mācību priekšmetiem. Šajā ciklā liela nozīme ir rotaļām. Šajā sakarā mācību plānā Lehrplan 21 ir uzskaitītas deviņas uz attīstību orientētas metodes, kas parāda iespējamās sākuma punktus bērna attīstībai un mācību procesam pirmajā ciklā.

Bērnodrāža vecuma bērni mācās un darbojas ar maņu palīdzību gan veicot pašu darbības, gan atdarinot. Faktiskās lietas viņi vienmēr mācās kopsakarībās. Neapzināti vai nejauši iemācītās lietas viņi ar audzinātāju palīdzību pārvērš jēdzienos un pēc tam tos pārvērš apzinātās zināšanās. Tā, piemēram, lecot no pakāpiena, bērni iemācās ne tikai jēdzienu kāpnes, bet arī lekšanas tehniku un sajūtas kā, piem. bailes vai izdošanos. Vadoties no tā, arī nodarbību pamatā ir bērna ikdienas pieredze un situācijas, kurās bērns rīkojas un gūst savu pieredzi.

Nodarbībās ir runa par pieredzi, kurā bērni var iemācīties tēlus un priekšstatus pārvērst vārdos un teikumos. Vārdu krājuma attīstībai tiek izmantots gan bērnu *dzīves vide*, gan funkcionālie vārdi, lai orientētos telpā (kur, aizmugurē, virs utt.) un loģiskām kopsakarībām (vairāk, mazāk, tikpat daudz utt.).

Nodarbību laikā bērni rotaļīgi tiek iepazīstināti ar bilžu grāmatām un tekstu pasauli. Bērni iemācās, ka katram viņu ikdienā sastaptajam simbolam, zīmi un piktogrammai ir sava nozīme.

Bērni iepazīstas ar rakstītiem tekstiem un rakstības funkciju. Papildus viņi iemācās apzināti rīkoties ar dažādām rakstāmlietām un kontrolēt to lietošanu. Atkarībā no viņu individuālajiem priekšnoteikumiem šajā ciklā viņi sāk lasīt un rakstīt.

Pirmās un otrās klases skolēniem izejas punkts ir viņu personīgā ikdienas pieredze ģimenē, *izcelsmes valstīs* un Šveicē. Šajā vecumā vēl ļoti svarīga loma ir saistībai ar ģimeni un tās vērtību sistēmu.

Nodarbību laikā tiek veicināta visu valodas jomu attīstība: klausīšanās un runāšana, lasīšana un rakstīšana, valoda(s) fokusā, literatūra fokusā. Kā metodes galvenokārt tiek izmantoti rotaļīgi mācību veidi, bet daļēji arī sistēmiski un uz mērķi virzīti treniņi. Pie lasīšanas un rakstīšanas pieder ievads vācu valodas alfabētā. Šajā sakarā ir ļoti ieteicama koordinēta rīcība starp dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkiem un parastās skolas klases audzinātājiem. Vajadzības gadījumā dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki var veikt salīdzinājumu ar vācu valodas alfabētu, lai izvairītos no pārpratumiem.

2. cikls

Otrā cikla vecuma bērniem ļoti svarīga ir viņu vienaudžu grupa. Viņiem ir dabīga interese par dažādiem dzīvesveidiem un *kultūras kontekstiem*, ar kuriem viņi ikdienā saskaras. Pārsvarā viņiem ir labas attiecības ar savu apkārtējo vidi (ģimeni, skolu) un viņi nenostāda tos zem jautājuma zīmes. Parasti viņi ir bez aizspriedumiem, atvērti un spontāni pret savu un citu cilvēku *kultūrām* un ir ieinteresēti saprast attiecības ar savu ģimeni *izcelsmes valstī*.

Nodarbību laikā tiek veicināta visu valodas jomu – klausīšanās un runāšana, lasīšana un rakstīšana, valoda(s) fokusā un literatūra fokusā - apguve. Pie tam šajā ciklā īpaša uzmanība tiek pievērsta kompetenču paplašināšanai sarežģītajā un izaicinošajā valodas reģistru jomā.

3. cikls

Trešajā ciklā jaunieši aizvien vairāk kritiski izvērtē savas un savā apkārtējā vidē pieņemtās vērtības. Tā rezultātā pastāv varbūtība, ka viņi novēršas no savām ieaudzinātajām vērtībām un normām vai sāk tās idealizēt. Šajā ciklā viņi arī bieži liek zem jautājuma zīmes līdzšinējo dzimtās valodas un kultūras nodarbību jēgu.

Dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki apzinās šo pārmaiņu laiku situāciju, apzināti uz to reaģē un nodarbībās kritiski piedāvā un izvērtē dažādus (dzīves) modeļus. Tas palīdz jauniešiem orientēties, attīstīt savu personību un atrast pašiem savu ceļu. Šajā posmā tiek palīdzēts jauniešiem integrēt šīs dažādās pieredzes, vērtības un piederības viņu pašu dzīvē.

Nodarbību laikā tiek apzinātas jauniešu individuālās spējas un prasmes. Skolēni tiek aicināti likt lietā savas specifiskās *transkulturālās* un *kulturālās* zināšanas ne tikai dzimtās valodas un kultūra nodarbībās, bet gan arī pamatskolā (Volksschule) un ārpus skolas.

Liela nozīme nodarbību laikā ir mutiskajai un rakstiskajai komunikācijai, valodu salīdzināšanai un mediju lietošanas prasmei. Jauniešiem tiek dota iespēja pielietot savas apgūtās kompetences dažādās valodās (*dzimtā valoda*, vācu, franču, angļu valoda), tās salīdzināt un izmantot savas zināšanas citās jomās. Tādējādi viņi var paplašināt savas valodas un rīcības kompetences.

Nodarbības palīdz jauniešiem sagatavot savu profesionālo izvēli un atrast savu vietu profesionālajā dzīvē Šveices sabiedrībā. Īpašs uzsvars tiek likts uz jauniešu *divu vai vairāku valodu* un *transkulturālās kompetences* novērtēšanu un izmantošanu kā papildus resursu.

7 Glosārijs

Zemāk dotie paskaidrojumi apraksta, kādā nozīmē šajā tekstā minētie jēdzieni tiek lietoti. Ja nav norādīts savādāk, apraksti ir ņemti no *Mācību pamatprogrammas plāna ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti*, ko izdevumi Cīrihes kantona Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion), kā arī no publikācijas *Mācību programma ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti*, ko ir izdevis Šveices kantonu Izglītības direktoru konferences (EDK) ģenerālsekretariāts.

Bilingvālisms

→ Skatīt *Otrā valoda*.

Dialekts

Dialekts vai attiecīgi izloksne ir kādas standarta (piem. vācu) vai reģionālās (piem. Šveices vācu) valodas veids, kas tiek lietots kādā konkrētā vietā vai reģionā.

Tas var vairāk vai mazāk atšķirties no attiecīgās *dzimtās valodas standarta varianta* un atsevišķos gadījumos būt kāda reģiona *teritoriālā valoda*.

Pirmā valoda (L1), dzimtā valoda

Ar jēdzienu pirmā valoda tiek apzīmēta pirmās socializācijas valoda, tātad tā valoda, kuru kāda persona hronoloģiski ir apguvusi kā pirmo. Ikdienā vācu valodā to mēdz dēvēt arī par «*mātes valodu*». Daudzi bērni kā pirmo iemācās ne tikai vienu, bet divas vai vairākas valodas. Šādos gadījumos, ja bērnam ir vienlaicīgi vairākas pirmās valodas, runā par simultāno bilingvālismu. Pirmā valoda dzīves laikā var palikt vadošā valoda, bet ir iespējami arī gadījumi, kad tā zaudē savu nozīmi – īpaši tad, ja tā nav skolas mācību valoda un *vietējā valoda* attiecīgās personas dzīvesvietā.

Personas dzimtā valoda ir tā valoda vai dialekts, kas ir vietējā valoda vai *standarta variants* personas *izcelsmes valstis* vai izcelsmes valsts reģionā. Ja persona pieder pie ieceļotāju otrās vai trešās paaudzes, tās dzimtajai valodai vairs nav obligāti jābūt šīs personas pirmajai valodai.

Nozares valoda

Nozares valoda ir *dzimtās valodas standarta varianta* paveids, kuru raksturo attiecīgās nozares leksika.

Svešvaloda

Svešvaloda ir valoda, kura tiek apgūta papildus personas pirmajai valodai ārpus tās vietas, kur tā ir *vietējā valoda*. Ar to svešvaloda atšķiras no otrās valodas, kas tiek apgūta valstī, kurā tā tiek runāta kā vietējā valoda. Svešvalodu mācīšana ir viens no valsts skolu uzdevumiem. Šveices kantonu valsts skolās kā svešvalodas tiek mācītas vismaz citu Šveices daļu oficiālās valodas un angļu valoda.

Funkcionālā daudzvalodība

Ar jēdzienu funkcionālā daudzvalodība tiek apzīmēta kādas personas spēja komunicēt vairākās valodās atbilstoši situācijai savām vajadzībām. Šis valodas kompetences veids ir pretējs balansētajai, simetriskajai *daudzvalodībai*. Funkcionālās *daudzvalodības* augstāka novērtēšana ir cieši saistīta ar pieņemumu, ka pastāv vairākas, dažādi attīstītas valodas kompetences pamatprasmes. Līdz ar to ne vienmēr ir nepieciešams sasniegt katras pamatprasmes augstāko līmeni, bet dažreiz, lai sasniegtu zināmu mērķi, pietiek ar to, ja personai ir zināmas prasmes un tā prot tās funkcionāli pielietot. Funkcionālās *daudzvalodības* attīstīšana ir viens no valsts skolu mērķiem.

Izcelsmes zemes, izcelsmes valstis

Ar izcelsmes valstīm tiek apzīmētas tās valstis, kurās vai nu pati persona vai tās vecāki (vai arī citi radnieki) ir dzīvojuši senāk vai dzīvo vēl tagad. Cilvēkiem var būt dažādas stipras saites ar savām izcelsmes valstīm, kas var būt atkarīgs arī no tā, pie kuras migrantu paaudzes šī persona pieder.

Literārā valoda

→ Skatīt *dzimtās valodasstandarta variants*

Identitāte, bikulturālā / plurikulturālā identitāte

Ar jēdzienu (individuālā) identitāte tiek saprasts cilvēka savdabīgums un šī cilvēka pašuztvere. Identitātes ir pakļautas saviem procesiem un ir dinamiskai. Tās tiek izveidotas sociālo interakciju rezultātā, un kā viens no šī procesa galvenajiem faktoriem ir valoda. Ar jēdzienu bikulturālā / plurikulturālā identitāte tiek apzīmētas subjektīva sajūta piederēt pie divām (vai vairākām) kopienām un identificēties ar daļu no to vērtībām un nostājām.

Integrācija

Šajā kontekstā ar jēdzienu integrācija tiek apzīmēts process, kurā personas un grupas ar dažādām sociālām, *kulturālām* un valodas izcelsmēm sasniedz vienlīdzīgu sociālu un politisku dalību sabiedrībā un tiek respektēti ar savu īpašo valodas un *kulturālo* izcelsmi.

Kompetence

Mācību plāna Lehrplan 21 sadaļā «Pamati» dotā «kompetenču» definīcija ir balstīta uz autora Franz E. Weinert darbiem. Saskaņā ar viņa definīciju, kompetences aptver «vairākus saturiskus un uz procesu attiecinātus aspektus: spējas, prasmes un zināšanas, bet arī gatavību uz kādu rīcību, nostājas un attieksmes. [...] Kompetenču aspekti var būt gan attiecināti uz kādu konkrētu nozari, gan var būt vispārējas dabas. Pie nozares kompetencēm pieder zināšanas par specifiskās nozares tēmām un ar to saistītās spējas un prasmes. Vispārējās kompetences ir tās zināšanas un varēšanas, kas ir svarīgas ārpus konkrētas nozares mācīšanās procesam gan skolā, gan ārpus tās. Pie tām pieder personīgās, sociālās un metodiskās kompetences.»

Kultūra

Šajā mācību pamatprogrammas plānā ar jēdzienu kultūra tiek apzīmēta vienreizējo garīgo, materiālo un emocionālo aspektu kopums, kas ir raksturīgs kādai sabiedrībai vai etniskajai grupai. Pie tām pieder ne tikai māksla un literatūra, bet arī dzīvesveidi, cilvēku pamattiesības, vērtību sistēma, tradīcijas un ticības virzieni. Neskatoties uz to, indivīdi ir daudz vairāk nekā savas kultūras vai etniskās grupas pārstāvji. Viņiem nav obligāti jāatbilst kādiem noteiktiem, zināmiem kritērijiem, jābūt kādām pazīmēm vai jārīkojas zināmā veidā, tikai tāpēc, ka tie pieder pie zināmas kultūras. Papildus kādas konkrētas sabiedrības vai etniskās grupas kultūra nav ne homogēna, ne statiska vai noslēgta. Aizvien jaunas kultūras prakses rada jaunas kultūras nozīmes, un dažādās kultūras prakses savukārt samaisās savā starpā.

Dzīves vide

Ietvara mācību programmā ar jēdzienu dzīves vide ir domāts visu lietu, notikumu un faktu kopums, ar ko cilvēki saskaras savā realitātē. Dzīves vide ir tikai izvilks no visas pasaules konteksta un ir atkarīgs no individuālās dzīves situācijas. Vispārīgā mācību programmā jēdzieni *kultūra* un dzīves vide nav precīzi nodalīti, bet ar otro jēdzienu vairāk tiek domāti indivīda saistība ar savu tagadni, kā arī ar savu rīcību un valodu.

Vietējā valoda

Vietējā valoda ir valoda, kurā sazinās lielākā daļa no kādas vietas iedzīvotājiem. Šveices gadījumā vietējās valodas ir vai nu Šveices vācu valodas *dialekti* vai nu franču, itāļu un retoromāņu valodas.

Daudzvalodība, daudzvalodīgi

Jēdziens daudzvalodīgi apzīmē gadījumu, kad personai ir kompetences trijās vai vairākās valodās. Jēdziens var attiekties gan uz atsevišķām personām, gan sabiedrību kopumā. Šveices gadījumā dažreiz ar to tiek apzīmēts apstāklis, ka tajā ir četras valsts valodas. Vispārīgā mācību programmā šajā gadījumā runa ir par daudzvalodīgu personu, kurai ir aktīvas vai pasīvas kompetences trīs vai vairāk valodās – neatkarīgi no individuālās attieksmes pret šīm valodām (*pirmā valoda, otrā valoda, dzimtā valoda, svešvaloda*). Šajā nozīmē bērns tiek uzskatīts par daudzvalodīgu arī tad, ja viņam vācu valoda ir kā *pirmā valoda* un papildus viņš runā divās *svešvalodās*.

→ Skatīt arī *divvalodība vai daudzvalodība*.

Mātes valoda

Ar jēdzienu mātes valoda tiek saprasta pirmā apgūtā valoda, kas tiek saukta arī par *pirmo valodu*. Jēdziens ir neprecīzs, jo rada iespaidu, ka par pirmās valodas apguvi atbildīga ir tikai māte. Tādēļ mācību pamatprogrammas plānā runa ir tikai par *pirmo valodu*.

Valodas apzinātība (Language Awareness)

Valodas apzinātība (vai angļiski Language Awareness) attiecas uz apzinātām zināšanām par valodu, uz tās apzinātu novērošanu un valodas lietojuma un apguves procesu uztveršanu. Pie tiem pieder metavalodas komunikācija, piem. par valodu nodalīšanu vai saplūšanu, kā arī valodu salīdzinājumi, piem. starp *pirmo un otro valodu* vai starp standarta valodu un

dialektu. Valodas apzinātības veicināšanas pedagoģiskie mērķi ir piem. ziņkāre un interese par valodu(ām), valodu dažādības ievērošana un atzīšana (klasē, sabiedrībā), kā arī spēja paraudzīties uz valodas fenomeniem un saziņu no dažādiem skatu punktiem.

Dzimtās valodas standarta variants

Dzimtās valodas normētā, vārdnīcās un gramatikās kodificētā un par saistošu uzskatītā valodas versijā tiek dēvēta par šīs valodas standarta variantu. Dažreiz to sauc arī par rakstu valodu, literatūras vai *literāro valodu*, kas parasti atšķiras no *dialektiem*. Gadījumā, ja valodas standarta variants tiek lietots tikai noteiktās (piemēram, oficiālās) situācijās, bet ikdienā tiek lietots *dialekts*, šī situācija tiek apzīmēta ar jēdzienu diglosija. Valodas standarta variantā pārvaldīšana ir gan valsts skolu, gan dzimtās valodas un kultūras programmas didaktiskais mērķis.

Transkultūrālā kompetence, transkultūrālā mācīšanās

Transkultūrālā kompetence apzīmē spēju veiksmīgi saprasties ar cilvēkiem no dažādu kultūru kontekstiem. To ir iespējams attīstīt transkultūrālo mācību ietvaros, un to veicina personīgā pieredze dažādos *kultūras kontekstos*.

Otrā valoda (L2)

Otrā valoda ir tā valoda, kas hronoloģiski tiek apgūta kā otrā. Migrantiem tā bieži ir tā valoda, kas viņiem dod iespēju piedalīties sabiedriskajā dzīvē un vietējās valodas kopienas rakstiskajā kultūrā, piem. vācu valoda vāciski runājošajā Šveices daļā. Otrā valoda atšķiras no *svešvalodas* ar to, ka tā parasti vai bieži ir nepieciešama ikdienas vajadzībām. Ja persona pieder pie otrās vai trešās ieceļotāju paaudzes, var arī būt tā, ka *teritoriālā valoda* ir *pirmā valoda* un *dzimtā valoda* ir otrā valoda vai arī L2 valoda skolas laikā var kļūt par dominējošo valodu.

Otrās valodas apgūšana

Valodu didaktikā tiek nodalīts starp otrās valodas apguvi un *svešvalodas apguvi*. Gadījumā, ja persona apgūst savu otro valodu vietā, kurā šī valoda tiek runāta kā *teritoriālā valoda*, tās apguve tiek dēvēta par otrās valodas apguvi. Šīs valodas apmācības veidam ir veltīta sava valodas mācīšanas didaktika, kas atšķiras no *pirmās valodas* un *svešvalodas* apguves didaktikas.

Divvalodība un daudzvalodība, divvalodīgi vai daudzvalodīgi

Plašākajā nozīmē ar jēdzieniem divvalodīgs vai daudzvalodīgs tiek apzīmētas personas, kurām ir aktīvas vai pasīvas kompetences divās vai vairākās valodās. Turpretī šajā mācību pamatprogrammas plānā šis jēdziens tiek definēts šaurākā nozīmē: šeit kā divvalodīgas vai daudzvalodīgas personas tiek apzīmētas tikai tās, kuras runā vācu valodā un vēl vienā vai vairākās *dzimtās valodās*, kas nav vācu valoda.

8 Pielikumi

I. pielikums: Pamatnosacījumi Cīrihes kantonā

Šis pielikums dod pārskatu par kantonā pastāvošajiem un juridiskajiem dzimtās valodas un kultūras programmas pamatiem. Pēc tam Cīrihes Izglītības iestāžu pārvalde (Volksschulamt Zürich) apraksta no juridiskajiem pamatiem izrietošos kantonā veiktos pasākumus (process, organizācija, sadarbība).

Starpkantonu pamati

Šveices kantonu Izglītības direktoru konference (EDK) ir vairākkārt izteikusi savu pamatnostāju par dzimtās valoda un kultūras jautājumiem. Tās 1991. gada 24. oktobrī izdotajos «Ieteikumos par citās valodās runājošu bērnu mācīšanu» («Empfehlungen zur Schulung der fremdsprachigen Kinder») apstiprina pamattiesības *bērniem no migrantu ģimenēm*, «kopt savas izcelsmes valsts valodu un kultūru». Sīkāk Šveices kantonu Izglītības direktoru konference (EDK) iesaka attiecīgajām kantonu un vietējo pašvaldību iestādēm:

- atbilstošā veidā atbalstīt dzimtās valodas un kultūras nodarbības un pēc iespējas vismaz divas stundas nedēļā iekļaut mācību stundu laikā,
- bez maksas nodrošināt tam nepieciešamās skolas telpas,
- veicināt sadarbību starp valsts skolu un dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācītspēkiem,
- ierakstīt dzimtās valodas un kultūras nodarbību un attiecīgajā gadījumā tajā iegūtās atzīmes skolas liecībā,
- informēt no migrantu ģimenēm cēlušos bērnu un jauniešu vecākus par attiecīgo nodarbību piedāvājumu,
- ņemt vērā dzimtās valodas un kultūras nodarbību laikā iegūtās dzimtās valodas kompetences skolēna novērtēšanā un lēmumos par viņu tālāko izglītības ceļu.

Arī savā 2004. gadā iznākušajā nacionālajā stratēģijā par valodu apmācību politiku Šveices kantonu Izglītības direktoru konference (EDK) norāda, ka ir jāveicina bērnu un jauniešu no migrantu ģimenēm *dzimtās valodas* apmācības dzimtās valodas un kultūras programmas ietvaros (skat. arī: valodas apmācības obligātajā skolā: 2004. gada 25. marta Šveices kantonu Izglītības direktoru konferences (EDK) stratēģija un Darba plāns visas Šveices apmācības sistēmas koordinācijai). Tāds pats mērķis ir Starpkantonu vienošanās par obligātās skolas harmonizēšanu, jo konkordances kantoni tajā deva piekrišanu, organizatoriski atbalstīt reliģiski un politiski neitrālus dzimtās valodas un kultūras kursus (skat. 2007. gada 14. jūnija Starpkantonu vienošanās par obligātās skolas harmonizēšanu (Interkantonale Vereinbarung über die Harmonisierung der obligatorischen Schule) (HarmoS)). Federatīvā valdība kopš 2011. gada atbalsta dzimtās valodas un kultūras nodarbību projektus Valodu likuma (Sprachengesetz) ietvaros (skat. 2007. gada 5. oktobra Federālo likumu par valsts valodām un saprašanos starp valodu kopienām (Bundesgesetz über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften (Sprachengesetz, SpG), kā arī 2010. gada 4. jūnija Nolikumu par valsts valodām un saprašanos starp valodu kopienām (Verordnung über die Landessprachen und die Verständigung zwischen den Sprachgemeinschaften (Sprachenverordnung, SpV)).

Juridiskais pamatojums Cīrihes kantonā. Cīrihes kantonā dzimtās valodas un kultūras nodarbības regulē pamatskolu likums (Volksschulgesetz) un pamatskolu nolikums (Volksschulverordnung):

2005. gada 7. februāra pamatskolu likums (Volksschulgesetz)

15. pants

¹ Direkcija var atzīt ārpuskolas organizāciju piedāvātos kursus dzimtajā valodā un kultūrā.

² Nolikumā ir noteikti minēto programmu sertifikācijas noteikumi un no tā izrietošās sekas.

2006. gada 28. jūnija pamatskolu nolikums (Volksschulverordnung)

13. pants

- 1 Dzimtās valodas un kultūras mācību programmas nodarbībās svešvalodīgie skolēni paplašina savas pirmās valodas zināšanas un iegūst papildus informāciju par savas izcelsmes valsts kultūru.
- 2 Kursu organizatori jeb kompetentās iestādes ir izcelsmes valstu vēstniecības vai konsulāti. Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion) var atzīt arī citu kompetento iestāžu organizētos kursus.
- 3 Kursi tiek atzīti, ja tie atbilst Izglītības padomes (Bildungsrat) izdotajai mācību pamatprogrammai, ir politiski neitrāli un nepieder nevienai reliģiskajai kopienai un nav ar komerciālu ievirzi. Kursu apjoms bērnudārza līmenī ir augstākais četras, un sākumskolas 1. klasē augstākais divas nodarbības nedēļā.
- 4 Mācībspēkiem ir jābūt sertificētiem, ar pietiekamām vācu valodas zināšanām un tiem ir jāapmeklē obligātie tālākizglītības kursi.

14. pants

- 1 Ja iespējams, kursiem vajadzētu notikt ārpus parasto skolas mācību stundu laika.
- 2 Pašvaldībām
  - a. savu iespēju robežās jāpiedāvā piemērotas telpas bez maksas,
  - b. atbrīvo kursus esošos skolēnus uz augstākais divām nodarbībām nedēļā no parastajām skolas mācību stundām, ja kursi notiek stundu laikā un
  - c. ziņo Izglītības pārvaldei (Bildungsdirektion) par iespējamiem kursu norises pārkāpumiem.
- 3 Kursā saņemtās atzīmes tiek ierakstītas liecībā.
- 4 Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion) nosaka pieteikšanās procesu. Visi citi kursu organizēšanas un veikšanas jautājumi, it īpaši finansējums un mācībspēku izvēle, darba līgumu noslēgšana ar tiem un to uzraudzība, ir kursu organizatoru jeb kompetento iestāžu kompetencē.

Nodarbību organizēšana un veikšana Cīrihes kantonā Turpmākajā nodaļā tiek aprakstīta dzimtās valodas un kultūras kursu veikšanas prakse Cīrihes kantonā, un to, kā tā uz pastāvošajiem tiesiskajiem pamatiem izveidojusies. Šīs apakšnodaļas tēmas ir sakārtotas alfabēta secībā.

Kompetento iestāžu sertifikācija

Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion) var atzīt dzimtās valodas un kultūras ārpus skolas sistēmas esošo kompetento iestāžu piedāvātās mācību programmas, ja ir izpildīti likumdošanas priekšraksti un kantonā pastāvošās vadlīnijas. Izglītības iestāžu pārvalde (Volksschulamt) regulē un veic iestāžu sertifikācijas procesu. Ja kādā konkrētā valodā jau pastāv sertificēti dzimtās valodas un kultūras kursi, tā sazinās ar attiecīgajām kompetentajām iestādēm un piedāvā sadarbību ar tām. Šīs rīcības mērķis ir katrai attiecīgajai valodai piedāvāt vienotus, stabilus un daudzpusīgus dzimtās valodas un kultūras kursus.

Lai kādas kompetentās iestādes organizētie kursi tiktu atzīti, tai ir jānodrošina,

- lai tie atbilstu dzimtās valodas un kultūras mācību pamatprogrammai un būtu politiski neitrāli un nepiederētu ne pie vienas reliģiskās kopienas,
- tajos strādātu kvalificēti dzimtās valodas un kultūras mācībspēki ar attiecīgām vācu valodas zināšanām,
- nav ar komerciālu ievirzi un
- sastrādājas ar vietējām skolām un ar Izglītības pārvaldi (Bildungsdirektion).

Nodarbību apmeklējums un ieraksts liecībā

skatīt 3. nodaļu, 9. lpp.

Uzraudzība

Dzimtās valodas un kultūras nodarbību pedagoģisko un personāla uzraudzību veic kompetentās iestādes. Attiecībā uz pamatskolu nolikumā (Volksschulverordnung) atrunāto jautājumu pārraudzība ir valsts skolu uzraudzības iestāžu (Schulpflege) kompetencē.

Kompetentās iestādes ir atbildīgas arī par apmeklējuma kontroli un sankciju noteikšanu par kavējumiem. Vajadzības gadījumā kompetentās iestādes atļauj valsts skolu uzraudzības iestādēm (Schulpflege) ieskatīties apmeklējumu sarakstos un piedalīties nodarbībās. Tiesības piedalīties nodarbībās ir arī pamatskolu (Volksschule) mācībspēkiem, no kuru stundām bērni tiek atbrīvoti, lai piedalītos dzimtās valodas un kultūras nodarbībās.

Ja pastāvošās problēmas nevar tikt atrisinātas tiešā veidā ar iesaistītajiem mācībspēkiem, tiek organizētas sarunas starp attiecīgo valsts skolu uzraudzības iestādi (Schulpflege) un kompetento iestādi. Ja nopietni pārkāpumi netiek novērsti, neskatoties uz izteikto brīdinājumu, tad Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion) pēc valsts skolu uzraudzības iestādes (Schulpflege) iesnieguma var kompetentajai iestādei atņemt piešķirto atļauju veikt dzimtās valodas un kultūras nodarbību vadīšanu (Volksschule).

Finansējums

Par dzimtās valodas un kultūras nodarbību finansēšanu ir atbildīgas kompetentās iestādes. Tikai dažas pašvaldības piedalās to finansēšanā vai pašas slēdz līgumus ar dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkiem. Lielākā daļa no kompetentajām iestādēm lūdz arī vecākus piedalīties nodarbību finansēšanā.

Dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki

Par dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācībspēku izvēli un darba līgumu noslēgšanu ar tiem ir atbildīgas kompetentās iestādes.

Kompetentās iestādes rūpējas par to, lai dzimtās valodas un kultūras nodarbību mācībspēkiem, kas ir nupat uzsākuši strādāt par mācībspēkiem attiecīgajā kantonā,

- būtu pietiekama pedagoģiskā kvalifikācija (skolotāja diploms vai līdzvērtīga izglītība vai atbilstoša pieredze un tālākāpmācība),
- pietiekama mutiskās vācu valodas kompetence (attiecīgajām personām jāpierāda, uzrādot sertifikātu, ka tām ir Eiropas kopīgajās pamatnostādņēs valodu apguvei noteiktais B1 līmenis),
- ir jāapmeklē Izglītības pārvaldes (Bildungsdirektion) un Izglītības iestāžu pārvaldes (Volksschulamt) organizēto informatīvo pasākumu, kā arī
- jāapmeklē ievadmoduļi, ko Izglītības pārvaldes (Bildungsdirektion) uzdevumā piedāvā Cīrihes pedagoģiskā augstskola (Pädagogische Hochschule Zürich).

Ja kāds no dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkiem nevar izpildīt augstāk minētās prasības, Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion) lūdz attiecīgajai kompetentajai iestādei veikt pasākumus, lai šo situāciju mainītu. Nepieciešamības gadījumā Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion) var atņemt attiecīgajam dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkam piešķirto atļauju pasniegt attiecīgajā kantonā notiekošajosursos.

Lai pasniegtu dzimtās valodas un kultūrasursos, attiecīgajiem mācībspēkiem ir vēlams iepazīties ar valstī pastāvošo skolu sistēmu. Tādēļ kompetentajām iestādēm tiek ieteikts nemainīt dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkus jau pēc dažiem gadiem (kā tas parasti tiek darīts saskaņā ar «rotācijas principu»).

Informācija un pieteikšanās

Attiecīgie bērni un to vecāki saņem informāciju par šo piedāvāto programmu gan no atsevišķajām kompetentajām iestādēm, gan no vietējām skolām un Izglītības iestāžu pārvaldes (Volksschulamt). Nodarbībās var piedalīties bērni no bērnudārza vecuma vai no vēlāka laika atkarībā no tā, kāds ir nodarbību piedāvājums attiecīgajā valodā.

Pamatskolas (Volksschule) mācībspēki janvārī izdala pieteikšanās formulāru.

Vecāki var pieteikt savus bērnus pie attiecīgā dzimtās valodas un kultūras kursu rīkojošās kompetentās iestādes koordinatora. Kompetentās iestādes vecākus savlaicīgi un tiešā veidā informē par plānotajām nodarbībām (to laiku, vietu, dzimtās valodas un kultūras mācībspēkiem) vai par šo nodarbību nenotikšanu. Nodarbības parasti sākas kopā ar jauno skolas gadu. Pieteiktajiem bērniem ir regulāri jāapmeklē nodarbības līdz laikam, kad viņu vecāki viņu dalību atteiks vai attiecīgi līdž obligātā skolas laika beigām.

Mācību līdzekļi un nodarbību materiāli

Mācību līdzekļu iegāde ir kompetento iestāžu atbildībā.

Vietējo pašvaldību skolām tiek ieteikts bez maksas piedāvāt dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkiem tehniskos nodarbību palīg līdzekļus (kopētājus un – ja tādi ir – bīmerus /vizualizācijas ierīces, datorus, interneta piekļuvi un citus palīg līdzekļus), kā arī nodarbību materiālus (krītiņus, burtnīcas, papīru un līdzīgus priekšmetus).

Nodarbību laiki un nodarbību telpas

Skolēni apmeklē dzimtās valodas un kultūras nodarbības bērnudārza vecumā un 1. klasē augstākais divas, vēlākajās klasēs augstākais četras stundas nedēļā. Dzimtās valodas un kultūras nodarbības notiek pēc iespējas parasto stundu laikā (no plkst. 8 līdz plkst. 12, no plkst. 13.30 līdz plkst. 17). Augstākais divas nodarbības var notikt parasto skolas mācību stundu vietā. Šajā gadījumā attiecīgie bērni ir atbrīvoti no piedalīšanās attiecīgajās skolas mācību stundās.

Katru pavasari kompetentās iestādes iesniedz iesniegumu vietējo skolu amatpersonām par skolas mācību telpu piešķiršanu un norāda, kad viņu organizētās nodarbības ir plānotas. Tad kompetentās iestādes un vietējie atbildīgie kopīgi pieņem lēmumu par kursa nodarbību laiku.

Dzimtās valodas un kultūras nodarbības parasti notiek tās valsts pamatskolas (Volksschule) telpās, kas atrodas pēc iespējas tuvāk bērnu dzīvesvietai. Vietējās skolas savu iespēju robežās bez maksas piešķir piemērotas skolas telpas. Dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki ir atbildīgi par skolu iekšējās kārtības noteikumu ievērošanu.

Kompetentās iestādes skolas gada sākumā informē attiecīgās skolas atbildīgās amatpersonas par patiešām notiekošajiem kursiem (klases, laiki, telpas, kursu mācībspēki). Kompetentās iestādes šo informāciju nodod tālāk arī Izglītības iestāžu pārvaldei (Volksschulamt), kas izmanto šo informāciju, lai informētu par notiekošajiem dzimtās valodas un kultūras kursiem un palīdzētu to koordinēšanā.

Sadarbība starp dzimtās valodas un kultūras mācībspēkiem un vietējām skolām

Pamatskolu (Volksschule) skolotājiem un dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkiem tiek ieteikts pastāvīgi apmainīties ar aktuālo informāciju. Skolu vadībai tiek ieteikts dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkus ielūgt uz skolas konferencēm, kurās tiek apspriestas abas puses interesējošas tēmas. Alternatīvi skolas vadība var ielūgt dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkus ik pa laikam – piemēram, vienreiz gadā - uz pieredzes apmaiņu. Šādu tikšanās mērķis ir labāk iepazīties vienam ar otru, apmainīties ar informāciju un pieredzi, vai pārspriest abas puses interesējošus jautājumus.

Dzimtās valodas un kultūras nodarbības tiek piedāvātas pamatskolas (Volksschule) programmas ietvaros. Tādēļ ir vēlams, lai dzimtās valodas un kultūras mācībspēki piedalītos skolas aktivitātēs un skolas attīstības procesos. Ieguvēji šo institūciju sadarbībā var būt skolas ar procesntuāli augstu divvalodīgu vai vairākvalodīgu bērnu skaitu. Tādā veidā ir iespējams kopēji atbalstīt atsevišķus bērnus, realizēt daudzvalodas un *transkultūralus* mācību projektus vai kopēji informēt un konsultēt bērnu vecākus. No šāda veida sadarbības ieguvēji var būt ne tikai skolas klases audzinātāji, bet arī citi pamatskolas (Volksschule) pasniedzēji kā piem. skolotāji, kas pasniedz vācu valodu kā otro valodu. Attiecīgi kvalificēti dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki

Var darboties veiksmīgi *transkulturālajā* sadarbībā un sapratnes veicināšanā. Svarīgi ir arī iesaistīt dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēkus viņu skolēnu novērtēšanas procesā, pārrunās par bērna sekmēm, panākumiem un, pieņemot lēmumus par bērna turpmākajām skolas gaitām.

Izglītības iestāžu pārvalde (Volksschulamt) iesaka skolām ar lielu divvalodīgo vai daudzvalodīgo bērnu skaitu uzskatīt dzimtās valodas un kultūras nodarbības par daļu no valodas apmācības pasākumiem un iekļaut tās vietējo skolu programmā.

Skolas un vecāku sadarbības atbalstīšana

Tas, ka sadarbībai starp skolu un bērna vecākiem ir liela ietekme uz bērnu un jauniešu mācībām un panākumiem skolā, ir vispārzināms fakts. Situācijās, kad dzimtās valodas un kultūras mācībspēki regulāri uztur kontaktu ar bērna vecākiem, informē tos par skolā notiekošo un ar viņiem pārrunā iespējas atbalstīt viņu bērnu mācību procesu, tas atstāj pozitīvu ietekmi uz bērna sekmēm.

Tādējādi dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēki var atbalstīt pamatskolas (Volksschule) skolotāju sadarbību ar bērnu vecākiem. Tie var gan piedalīties atsevišķos pasākumos, gan palīdzēt tulkot sarunas ar vecākiem. Pateicoties savām abu valodu zināšanām un abu skolas sistēmu pārzināšanai, viņi var pārņemt *transkultūras* starpnieku lomu. Tas ir viens no viņu uzdevumiem, ko viņi pilda saskaņā ar vienošanos ar skolotājiem un skolas iestādēm.

Sadarbība ar valsts skolu uzraudzības iestādēm (Schulpflege)

Vietējās skolas iestādes gādā par to, lai dzimtās valodas un kultūras nodarbības pamatskolās (Volksaschule) varētu notikt veiksmīgi. Vajadzības gadījumā tām tiek ieteikts iecelt kādu atbildīgo koordinatoru no pašvaldību vai skolas darbiniekiem. Tās uzdevums tad ir savlaicīgi rīkot sarunas par mācību plānu un telpām, tādējādi veicināt sadarbību starp valsts un kompetentajām iestādēm.

Sadarbība un koordinācija kantona ietvaros

No Izglītības pārvaldes (Bildungsdirektion) puses par dzimtās valodas un kultūras nodarbību koordinēšanu un administratīvo atbalstu ir atbildīga Izglītības iestāžu pārvalde (Volksschulamt). No kursu organizatoru puses katra kompetentā iestāde pati nosaka personu, kas ir atbildīga par koordināciju pašvaldību un kantona līmenī un kas sadarbojas ar Izglītības iestāžu pārvaldi (Volksschulamt).

Papildus pastāv divas struktūrvienības, kas apmainās ar svarīgu informāciju un risina konceptuālus un organizatoriskus jautājumus, kā arī diskutē par pedagoģiskiem aspektiem. Šīs struktūrvienības ir tā saucamā «dzimtās valodas un kultūras kursu konference» un «dzimtās valodas un kultūras konferences padome». Dzimtās valodas un kultūras konferencē piedalās kompetentās iestādes, kā arī skolu darbinieku pārstāvji (pa vienam pārstāvim no skolotāju, skolas vadības, vācu valodas kā otrās valodas skolotāju, un skolas prezidenta puses). Papildus dzimtās valodas un kultūras padomes sēdēs piedalās arī Cīrihes pedagoģiskās augstskolas (Pädagogische Hochschule Zürich) pārstāvji, kas Izglītības pārvaldes (Bildungsdirektion) uzdevumā veic dzimtās valodas un kultūras kursu mācībspēku tālākizglītības pasākumus. Dzimtās valodas un kultūras konferences padomē, savukārt, piedalās ievēlēti dzimtās valodas un kultūras kursu kompetento iestāžu pārstāvji.

Dzimtās valodas un kultūras kompetentās iestādes regulāri sniedz atskaites Izglītības iestāžu pārvaldei (Volksschulamt) par savu darbību. Tās atbild uz konkrētiem jautājumiem un iesniedz savus vācu valodā pārtulkotos mācību plānus un citus dokumentus.

II. pielikums: Līmeņi un tēmas – pārskats

Sekojošais tēmu saraksts ir domāts kā palīgs nodarbību plānošanā un veidošanā. Tajā ir dots pārskats par to, kādas tēmas kurā skolas līmenī tiek mācītas dzimtās valodas un kultūras nodarbībās. Tajā ir doti daudzi tēmu ierosinājumi. Tā kā nodarbību skaits ir ierobežots, mācībspēki paši izvēlas, kuras tēmas tiks apskatītas un kuras ne.

Šeit minētās tēmas ir arī daļa no mācību plāna Lehrplan 21 un tiek apskatītas pamatskolas (Volksschule) mācību stundās. Papildus attiecīgajā saitē ir iespējams atrast katrai tēmai atbilstošo mācību plāna Lehrplan 21 kompetences jomu.

Tēma

Es un citi – kā dzīvot kopā

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.10 | RKE.1 | RKE.2 | RKE.5

1. cikls

- Iepazīšanās; sasveicināšanās, (sevis) stādīšana priekšā (otra) stādīšana priekšā
- manieres un pieklājības normas; bērnu dārzs / skola: noteikumi, procesi un normas, rituāli
- darboties vai kaut ko piedzīvot kopā ar citiem, draudzība; strīdi; ko es jau visu varu paveikt

2. cikls

- Dažādas grupas un kultūras: līdzīgi un atšķirīgi noteikumi un vērtības, abpusēja cieņa un atzinība, konflikti un risinājumu stratēģijas
- kas es esmu: kas man ir raksturīgs, kur es piederu
- dzimumu lomas: zēni – meitenes
- bērnu tiesības

3. cikls

- Individīds un grupa, piederības un atsvešinātības sajūta
- vairākumtautību un mazākumtautību kopdzīve: rasisms, aktuālās debates un notikumi
- paraugi un apbrīnotas personības sportā, zinātnē, kultūrā un vēsturē
- attiecības ar sava un pretējā dzimuma pārstāvjiem (tai skaitā kultūras specifiskas gaidas)
- cilvēktiesības

Tēma

Ģimene

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.10 | RKE.2 | RKE.5

1. cikls

- Mana ģimene un radnieki; ģimenē pastāvošie noteikumi un normas

2. cikls

- Darba un uzdevumu sadale ģimenē
- manas ģimenes vēsture: paaudzes un dzimtas koks
- dažādas ģimenes formas

3. cikls

- Ģimenes locekļu lomas: izmaiņas laika gaitā, kultūras atšķirības
- mana izpratne par (savu) lomu
- ģimenes funkcijas un formas vēstures gaitā un dažādās kultūrās
- paša vērtības; ētika

Tēma

Spēles un brīvais laiks

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.10 | RKE.5

1. cikls

- Spēles: kopējas spēles dažādās vietās ar dažādām rotaļlietām, modernas un tradicionālas spēles un rotaļlietas
- brīvais laiks un hobiji
- instrumenti un darba līdzekļi

2. cikls

- Atpūta un spēku atgūšana
- brīvā laika pavadīšana; sports; vienaudži; biedrības
- digitālo un cita veida mediju izmantošana
- reklāma

3. cikls

- Atpūta un spēku atgūšana
- brīvā laika pavadīšana; jauniešu brīvā laika klubi; jauniešu kultūras (mūzika, valoda); vienaudži; biedrības
- digitālo un cita veida mediju izmantošana
- reklāma

Tēma

Dzīvošana, dzīvesvieta un pilsēta

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.8 | **TLS.3** | **TLS.4**

1. cikls

- Bērnudārza/skolas vide
- mūsu dzīvoklis / māja un tās apkārtnē

2. cikls

- Mājas un dzīvesvietas

3. cikls

- Dzīvesvietas un to arhitektūras stili; vēsturiskā attīstība

Tēma

Svētki, tradīcijas un modes

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.7 | **TLS.2**

1. cikls

- Dzimšanas dienas un citi svarīgi svētki, dažādi svētku veidi
- tērpi un dažādi tērpu veidi atkarībā no pasākuma veida

2. cikls

- Dažādu svētku svinēšana; reliģiskās tradīcijas
- apģērba un modes izmaiņas laika gaitā, apģērbs un lomas / statuss, zīmolu nozīme

3. cikls

- Izcelsmes kultūra un svinības
- mode un rituāli vēsturiskajā kontekstā

Tēma

Veselība un uzturs

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.1 | DT.7

1. cikls

- Mans un cilvēka ķermenis: ķermeņa daļas, mana un citu cilvēku ķermeņa fiziskā integritāte; piecas maņas
- higiēna
- ārstēšanās
- veselīgs ēdiens un dzēriens, ēšanas paradumi

2. cikls

- Veselība un slimība; veselīgs dzīvesveids
- pārtikas produktu izcelsme, sezonālie augļi un dārzeņi

3. cikls

- Sports; atkarības
- uzturs; dažādi ēšanas paradumi atkarībā no kultūras, vēstures un sociālā konteksta
-

Tēma

Ģeogrāfija

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.8

1. cikls

- Ģeogrāfiskie apzīmējumi no bērnu ikdienas vides (dzīvesvieta, izcelsmes valstis, Šveice, kaimiņvalstis utt.); jēdzieni, kas palīdz orientēties telpā
- mana izcelsmes valsts: pārskats par ģeogrāfiju, klimatu

2. cikls

- Izcelsmes valstī esošās svarīgākās upes un ezeri, kalni un pilsētas

3. cikls

- Izcelsmes valsts reģionu ģeogrāfiskās iezīmes

Tēma

Daba un tehnika

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.2 | DCS.3 | DCS.4 | DT.1 | DT.2 | DT.8 | DT.9

1. cikls

- Dzīvnieki; mājdzīvnieki; dzīvnieki un augi; mežs
- augļi un dārzeņi; četri elementi
- gadalaiki un pārmaiņas dabā
- laika jēdzieni (gads, mēnesis, nedēļa, diena, stunda, vakars, dienas vidus, vakar, rīt utt.), pulksteņa laiks
- sadzīves tehnika
- bērnu lietotie transportlīdzekļi (velosipēds, skeitbords, skrejriteņi utt.)

2. cikls

- Dzīvnieku un augu sugas
- barošanās ķēde
- laika apstākļi un laika prognoze
- apkārtējās vides aizsardzība, apkārtējās vides katastrofas
- digitālās spēļu un komunikācijas ierīces

3. cikls

- Ekoloģija, apkārtējās vides apdraudējums un aizsardzība (ieskaitot atkritumu pārstrādi (recycling) un apsaimniekošanu)
- aktuālās zinātniskās debates (eksperimenti ar dzīvniekiem, ģenētiskā pētniecība utt.)
- digitālās spēļu un komunikācijas ierīces

Tēma

Literatūra un māksla

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

Valodas

1. cikls

- Dziesmas; dzejoļi un skaitāmpanti; pasakas; bilžu grāmatas
- krāsas; filmas
- pašu darināti mākslas darbi un saruna par tiem

2. cikls

- Dzejoļi, teikas, fabulas, interkulturālā bibliotēka
- filmas

3. cikls

- Literatūras piemēri no klasikas un modernisma
- filmas
- vizuālā māksla, mūzika un citas mākslas nozares; mākslinieki un mākslinieces

Tēma

Pagātne un vēsture

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.9 | TLS.6 | TLS.7 | RZG.8 | RKE.4

1. cikls

- «Kad es biju mazs/-a»
- atšķirība starp senāk – tagad
- personīgā pieredze izcelsmes valstīs: ceļojumi, brīvdienas

2. cikls

- Manas ģimenes vēsture; migrācija
- izcelsmes valsts vēsture: svarīgi notikumi, pastāvošie mīti

3. cikls

- Mana biogrāfija (attiecībā uz mācībām vai valodām)
- aktuālās sociālās un politiskās attīstības tendences izcelsmes valstīs
- reliģijas un pasaules skatījumi
- politiskā izglītība (tajā skaitā vēlēšanas un balsošana)

Tēma

Darba pasaule un izglītība

Tēmas saistība ar mācību plānu Lehrplan 21:

DCS.6 | EDM.1 | EDM.2 | EDM.3

1. cikls

- Bērna personīgi pazīstamo cilvēku profesijas; skolā un sabiedrībā esošās profesijas (gastronomija, policija, slimnīca, tirdzniecība utt.)

2. cikls

- Sapņu profesija; personības no dažādām profesionālajām nozarēm
- izglītības un darba nozīme

3. cikls

- Profesijas izvēle un pāreja darba dzīvē vai mācību turpināšana kādā citā mācību iestādē Šveicē un izcelsmes valstīs: profesijas un priekšnoteikumi, atšķirības starp valstīm
- profesija un identitāte; savas valodas un transkulturālās kompetences izmantošana; dzimumam specifiski jautājumi
- ekonomika: dažādas jomas, vēsturiska attīstība, bezdarbs, arodbiedrības

III. pielikums: Literatūra

Šajā pielikumā ir apkopota tekstā minētā literatūra. Plašu materiālu, literatūras un citu resursu klāstu par pirmās valodas apguves veicināšanas un daudzvalodības tēmu ir iespējams atrast Izglītības iestāžu pārvaldes (Volksschulamt) mājas lapā: www.zh.ch/hsk

Cīrihes pedagogiskās augstskolas Starptautiskās izglītības attīstības nodaļa (Abteilung Internationale Bildungsentwicklung (International Projects in Education) der PH Zürich (2018): Mācību programmas ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti nodarbību materiāli, dialekta un standarta valodas nozīme (Materialien für den herkunftssprachlichen Unterricht; Umgang mit Dialekt und Standardsprache), Cīrihe (Zürich): Cīrihes pedagoģiskā augstskola (Pädagogische Hochschule Zürich).

Cīrihes kantona Izglītības pārvalde (Bildungsdirektion des Kantons Zürich) (2017): Cīrihes kantona pamatskolas mācību plāns (Lehrplan für die Volksschule des Kantons Zürich).

Giudici, Anja un Bühlmann, Regina (2014): Mācību programmas ar bērna dzimtās valodas un kultūras iesaisti (dzimtā valoda un kultūra) plāns (Unterricht in Heimatlicher Sprache und Kultur HSK). Šveices labās prakses piemēri (Eine Auswahl guter Praxis in der Schweiz), Berna (Bern): Šveices kantonu Izglītības direktoru konferences ģenerālsekretariāts (EDK) (Generalsekretariat EDK)

